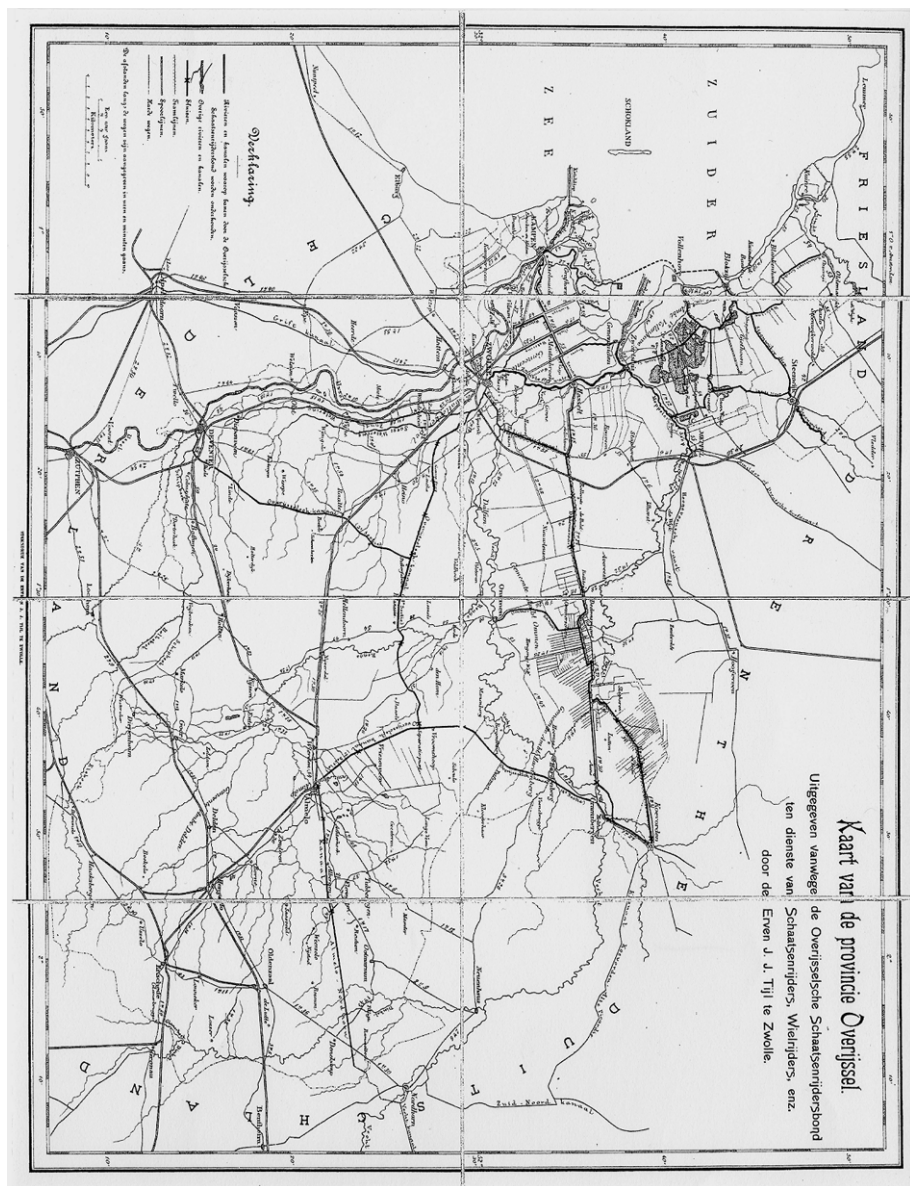
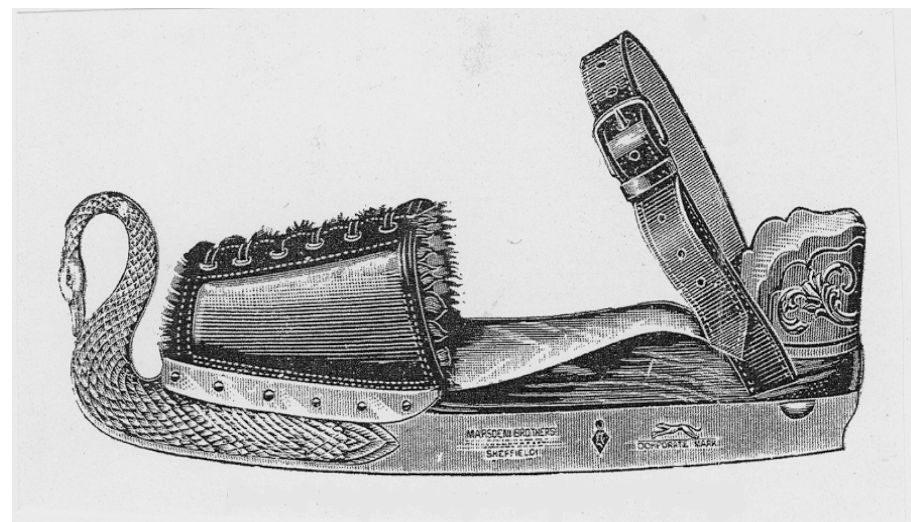

IJswegenkaart van Overijssel; een gekleurde linnen kaart van 42,8 x 54,5 cm gedrukt door de Erven J.J. Tijl in Zwolle en bestemd voor schaatsenrijders.

Uitgave van

One of the skates worn by Queen Victoria.

Omslagillustraties

In een droom belandde ik op de zolder van een groot landhuis, waar een grote kist stond. In de kist lagen alle modellen schaatsen die in Nederland in de 19de eeuw gemaakt zijn. Maar ook prachtige buitenlandse schaatsen, documentatiemateriaal en nog nieuwe boeken van Mr. J. van Buttingha Wichers. Het was de nalatenschap van de 1^e secr. van de Schaatsenrijdersbond. Bovenop lagen een paar prachtige zwaantjesschaatsen.

Helaas het was een droom, zoals we weten zijn dromen bedrog. Geen bedrog is het plaatje dat Ad de Boer mij toestuurde. Hij leverde er de volgende tekst bij: Het plaatje is gepubliceerd in The Skating Times van juni 1948. De schaatsen waren van de Engelse Koningin Victoria en Prins Albert. Replica's van deze prachtige zwaantjesschaatsen waren tentoongesteld op de British Industries Fair in Olympia. De combinatie van mijn droom en het plaatje van Ad bracht mij op het idee om het als omslagillustratie te gebruiken.

Op de achterzijde treft u een kopie aan van een ijswegenkaart welke behoort bij het artikel "De onbekende Overijsselsche Schaatsenrijdersbond uit 1885" geschreven door Lamberthe de Jong. Lamberthe is historisch onderzoekster en journaliste, en in onze kringen bekend als de schrijfster van het boek "Schaatsen in Hollands Venetië". Lamberthe vroeg voor haar boek wat gegevens aan ons en werd tevens abonnee op ons periodiek. De redactie hoopt nog veel gebruik te kunnen maken van haar kwaliteit als schrijfster van schaatsverhalen.

Bart van de Peppel

Inhoud

Omslagillustraties	..	1
Van een redactielid		2
Veerschaatsen uit onverwachte hoek	.	4
Een historische ontmoeting	..	7
Een collage van tegels met wintertaferelen (14)	...	9
Amerikaanse gatenschaats, patent 1896, combinoo?		11
Over Prijzenkousjes	...	12
De Trommel (5) – 'DE SCHAATSERS'	...	16
Stempelkaart 28 en Toevoeging aan Stempelkaart 27		18
Vitrine 15	..	19
De elfstedentochten van Tante Pos (2)	..	20
De onbekende Overijsselsche Schaatsenrijdersbond uit 1895		21
Jikke Gaastra, de eerste vrouwelijke deelnemer aan de elfstedentocht (2)	.	24
Spreekwoorden en Gezegden die aan de winter ontleend zijn		26
Kinderprenten met ijsstaferelen	..	28
Krabbelbaantje. Aflevering.8	.	31
Boek en zopie	.	34
Uit het weekblad "Tijd in Beeld" – Schaatskleding		37

Van een redactielid

Hierbij alweer het 15de nummer van KD. Ik kan me voorstellen dat er mensen zijn die de afkorting KD eigenlijk misplaatst vinden en liever de mooie naam Kouwe Drukke gebruiken. Maar ondergetekende gebruikt vaak korthedshalve de afkorting KD. Maar hierover genoeg. Over één ding zijn we het dacht ik wel eens: KD is een orgaan dat in de loop van deze vier jaar een zekere status heeft bereikt, zeker binnen Poolsterkringen. Het is een orgaan met veel informatie over alles wat met het schaatsen te maken heeft. Na het verschijnen van dit nummer zou er best een register op de inhoud gemaakt kunnen worden. Dan kun je gemakkelijker vinden waar in KD over een bepaald onderwerp geschreven is. En omdat de oplage beperkt is - alleen de leden van de "Poolster" krijgen KD toegestuurd - krijgt zo'n blaadje natuurlijk op de duur antiquarische waarde. Bewaar de nummers dus goed!

De redactie beraadt zich natuurlijk steeds opnieuw over de inhoud van KD. Hierbij staan twee zaken centraal, te weten de onderwerpen en de auteurs. We streven ernaar een zo breed mogelijk scala van onderwerpen aan bod te laten komen en ook met de tijd mee te gaan. Suggesties mogen natuurlijk ook door de leden aangedragen worden. Dat willen we zelfs het liefst. De nieuwe rubriek "Siteseeing" die verzorgd wordt door Harry Karssies (in de laatste KD werd zijn naam abusievelijk weggelaten) is een voorbeeld van zo'n nieuwe rubriek. Een tweede zorg van de redactie zijn de auteurs. KD is geen orgaan van en door de redactie. Natuurlijk willen de redactieleden ook hun ei af en toe kwijt, maar er zijn natuurlijk ook heel wat Poolsterleden die wel een bijdrage kunnen leveren. Wat bijvoorbeeld te zeggen van een rubriek "Mijn Verzameling"? Daarvoor kan haast elk lid wel een interessante bijdrage leveren. Nu is het wel zo dat niet iedereen vlot de pen hanteert, maar dat is geen bezwaar. De redactie is blij met alle kopij en staat klaar om deze zonodig wat bij te schaven. Ook aan een rubriek "Varia" zouden velen een steentje bij kunnen dragen.

KD steekt straks zelfs in een officieel jasje. Want in het Huishoudelijk Reglement van de Poolster staat dat er een Redactiestatuut moet komen. Zoiets schud je niet zomaar uit je mouw. Van Huub Snoep kregen we gelukkig het Redactiestatuut van Schaatssport toegespeeld. Dan krijg je een idee wat er in zo'n statuut staat. En dan ga je aan de gang. Aan mijn persoon, het redactielid dat een niet precies te omschrijven taak heeft, die zagezegd als krullenjongen fungeert, werd opgedragen een concept te maken. Nu is de ruimte voor zo'n statuut beperkt. De Poolster heeft namelijk een Huishoudelijk Reglement (is het al definitief?) dat uit drie artikelen bestaat en waarvan het derde artikel helemaal over ons blad en haar redactie gaat. Wat daarin staat hoeft natuurlijk niet nog eens in het Redactiestatuut herhaald te worden. En in dit reglement staat al heel veel, zoals over het aantal redactieleden en over de verantwoording van de redactie aan het bestuur en meer van dat soort dingen. Dan blijft er voor een Redactiestatuut niet zoveel meer te bedenken. Er is nu een concept gemaakt dat in een redactievergadering besproken zal worden en daarna aan het be-

stuur van de Poolster voorgelegd wordt. Alles zal dan formeel geregeld zijn. Zelf hecht ik niet zo erg aan dit soort reglementen en statuten. Belangrijker is de geest binnen de Poolster. Zo af en toe zullen er wel strubbelingen voorkomen. Maar als de onderlinge verstandhouding goed is en er vertrouwen bestaat tussen de leden dan zullen deze in een goede sfeer opgelost kunnen worden. En laat deze tot nu toe te wensen over? Nee toch!

Tenslotte nog iets over de werkwijze van de redactie. Die is soms nog niet helemaal gestroomlijnd. Op de redactievergadering, die we elke keer, ten huize van één van de redactieleden, houden wordt eerst het laatst verschenen nummer besproken. Daarna wordt nagegaan wat er al aan nieuwe kopij is en wat er is toegezegd (maar nog niet binnen) en wat eigenlijk ook wel interessant is en waarover een artikel geschreven zou kunnen worden. Uiteindelijk rolt er dan een voorlopige lijst van artikelen uit voldoende voor een volgende KD. Er worden afspraken gemaakt over te benaderen mensen en over eventueel te bewerken teksten. Hebben we genoeg illustratiemateriaal? Vaak is er zoveel kopij dat we vaak ook al een voorlopig lijstje kunnen maken voor een later nummer. De redactie gaat dan uit elkaar en ieder doet wat van hem verwacht wordt. Tussen de bedrijven door is er regelmatig contact tussen de redactieleden. Voor mij komt dan vaak een moment dat Bart met het eerste concept van de nieuwe KD verschijnt. Dat neem ik door en bespreek met Bart de teksten. Terwijl hij achter de computer zit geef ik aan waar correcties aangebracht moeten worden (als hoogste autoriteit fungeert Gryt, de vrouw van Bart, als we er samen niet uitkomen) en bespreken we zaken die met de opmaak te maken hebben. Het gecorrigeerde concept wordt aan Anrie en Tom toegestuurd, die hun commentaar telefonisch doorgeven. Inmiddels dringt de tijd en begint Bart tenslotte aan de enorme klus van het drukken en verzendklaar maken. In de regio Bennekom worden deze ook nog door hem persoonlijk rondgebracht. Bespaart kosten en je onderhoudt de kontakten met de achterban (iets waarvan onze politici niet toekomen). Dan nog even reacties afwachten van meelevende Poolsterleden en de klus is geklaard.

Nu weer op naar *Kouwe Drukke* 16.

Minne Iedes Nieuwhof

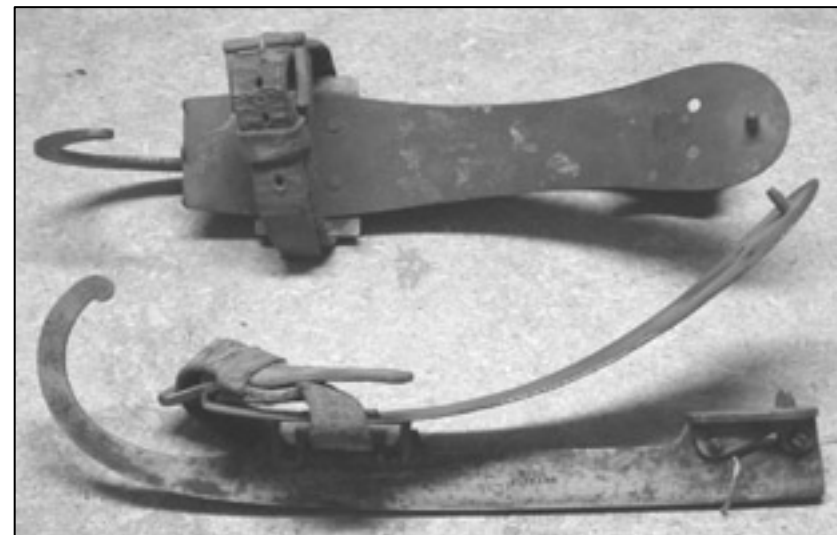
Veerschaatsen uit onverwachte hoek

‘Zal er ooit nog eens een exemplaar van dit type opduiken?’ vroeg Anrie Broere zich af in *Kouwe Drukke* 6. Hij had het destijds over de ‘Patent Spring Skate’ waarvan hij een afbeelding was tegengekomen in een boek van Vandervell uit 1901. Anrie wist niet beter of het ging om een vroege klapschaats. In het volgende nummer van *Kouwe Drukke* kwam René Diekstra met het patent van Rodgers uit 1831 op de proppen en hielp ons uit de droom. De verende voetplaat moest simpelweg de hak van de schoen op zijn plaats houden, al kon je er wel degelijk ook je ‘hielen mee lichten’.

Al met al bleef het voor ons toch een beetje een papieren ding, die Spring Skate. Vandaar ook Anrie’s verzuchting natuurlijk, want uit Engeland komen er nu eenmaal niet zo heel veel antieke schaatsen overwaaien

De wind bleek echter uit een andere hoek te komen

Dankzij de stoute schoenen van Poolsterverzamelaar Ed Braakman kwam er heel verrassend een paar ‘spring skates’ uit het Nordiska Museum in Stockholm boven water, met het stempel ‘HILL / FISKARS’. Het hieronder afgebeelde type schaats heeft het inventarisatienummer NordM 91166 van dit museum. Deze schaats wijkt af van het oorspronkelijke patentontwerp van Rodgers vanwege de platte krul.

NordM 91166.

(foto Niko Mulder)

Heel erg Zweeds klonk dat niet. Via een behulpzame conservator leidde het spoor dan ook naar het fabrieksdorp Fiskars bij Pohja in zuid-west Finland, dat al sinds 1649 bestaat.

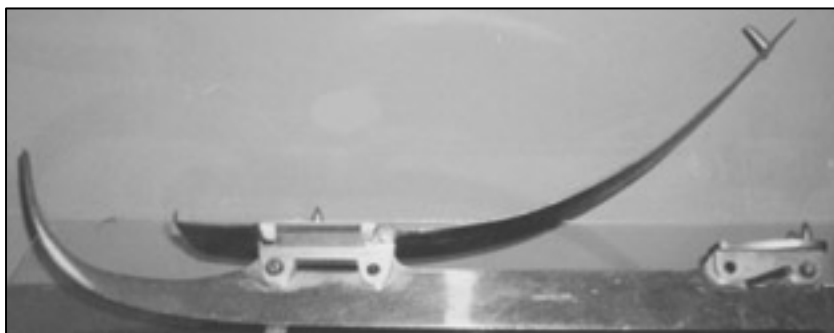
Stempel: HILL FISKARS (foto NM)

Dankzij een attente medewerkster in het historisch archief aldaar was het plaatje snel rond. Edward Hill uit Sheffield werd in 1840 aangetrokken als hoofd van de fijnsmederij in Fiskars en in zijn kielzog volgden enkele door de wol geverfde Engelse metaalarbeiders.

Onder de bekwame leiding van Hill - die overigens geen goedkope jongen was en recht had op de helft van de nettowinst - werden de staalwaren fijner van kwaliteit en konden ze desondanks goedkoper worden geproduceerd. Het ging vooral om allerlei soorten messen en scharen, maar daarnaast werden ook chirurgische instrumenten, notenkrakers, sleutelringen, kandelaars, narrenbellen en schaatsen gemaakt. De door hem zelf ontworpen modellen werden eerst gestempeld met 'HILL', vervolgens met 'FISKARS' en tenslotte met een type-nummer.

In 1862 stapte Edward Hill over naar Herlins, een nieuwe fijnsmederij in Helsingfors (nu Helsinki).

Daarmee zijn de veerschaatsen uit het Nordiska Museum dus grofweg te dateren rond 1850, wat vrij aardig overeenstemt met de platte krul, die eveneens rond die tijd in de mode kwam. Afgezien van een klein aantal houten schaatsen bevinden zich in het museum van Fiskars zelf ook nog eens twee veerschaatsen. Ze dragen allebei het stempel 'FISKARS' zonder 'HILL'. De ene schaats is overigens identiek aan het exemplaar in het Nordiska Museum (met platte krul) en de andere komt volledig overeen met het oorspronkelijke model van Rodgers uit 1831 (met punt). Deze schaatsen stammen vermoedelijk uit de periode na Hill, dus na 1862.

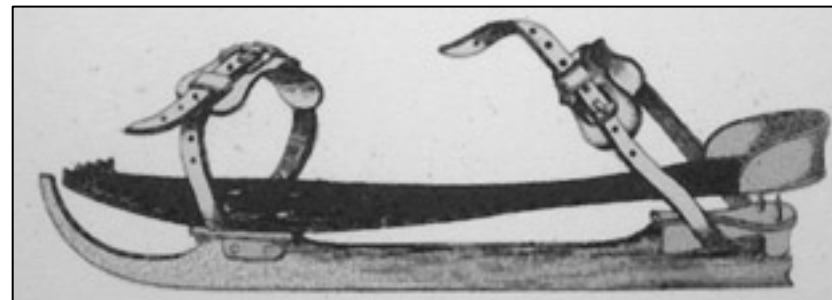

Fiskars met punt

(foto Leena Venho)

Tenslotte zou ook de firma B. & O. Liberg uit Zweden nog een veerschaats op de markt brengen. Dit was rond 1875 mosterd na de maaltijd en vermoedelijk zonde van de ontwikkelkosten, want het model maakte tegen de populaire 'Hali-

fax' en de schoenschaats in opkomst geen schijn van kans. Daar kon ook de sterk verlaagde punt niets meer aan verhelpen.

Liberg no. 39

(uit catalogus ca. 1880).

Niko Mulder

P.S.

Wegens een overvloed aan nieuwe gegevens heeft mijn boek 'Scandinavische schaatsen' vertraging opgelopen. Nog een jaartje geduld graag.

Reactie op het artikel "De multiplexschaats kritisch bekeken"

Op het artikel "De Multiplexschaats kritisch bekeken" uit het vorige nummer KD 14, zijn twee reacties gekomen.

Ed Braakman merkt op, dat hij een paar Multiplexschaatsen bezit die versterkt zijn met een blokje (afm. 2,5 x 2,5 cm) wat naarbinnen toe schuin afgeslepen is. Er wordt niet vermeld, welk materiaal gebruikt is. René Diekstra toonde mij een paar schaatsen, waarvan het bedoelde steuntje bestond uit een houten kegje wat tussen de voetplaat (hakgedeelte) en het glij-ijzer was aangebracht. Ed veronderstelt dat deze versteviging te maken heeft met het rondrijdijzer, dit geef ik zelf al aan in mijn artikel. Er komt bij het zwieren (ik vraag mij af of rondrijden en rondrijdijzer wel de juiste benaming is) veel meer druk op de voetplaat dan bij het schaatsen op de rechte glij-ijzers. Wat Ed met zijn opmerking bedoelt, weet ik niet, maar misschien krijgen we daar nog een antwoord op. Ed meldt, dat hij een paar Multiplexschaatsen, kleine maat 25 bezit, die in perfecte staat verkeren en een eeuw oud zijn. De schaatsen zijn hoogwaardig verchromd en 100 % origineel. Ze vertonen wel sporen van veelvuldig gebruik. Bij mijn onderzoek was duidelijk te zien, dat het chroomwerk van de Duitse schaatsen veel beter is dan de originele Multiplexschaatsen van Ubel Wierda.

Vervolg op blz. 30.

Een historische ontmoeting

Zaterdag 20 april 2002 was het zover. Met hulp van René Diekstra had het bestuur van de Poolster een bijeenkomst georganiseerd in het Nederlands Sportmuseum Olympion te Lelystad. Na een gezellige ontvangst onder het genot van een lekker kopje koffie, kon één van de mooiste schaatsverzamelingen van Nederland bekeken worden. De verzamelaars die al een tijdje meelopen bij de Poolster hebben deze verzameling van René wel vaker gezien. Maar het blijft een genot om een dergelijke verzameling, zo mooi geëtaleerd, te bewonderen. Het valt direct op, dat er een vakman aan te pas is gekomen. Trouwens, er is bij René altijd wel wat nieuws of liever gezegd wat ouds te zien. De verzamelaars die nog niet zolang bezig zijn met het verzamelen van schaatsen, zullen misschien wat gefrustreerd naar huis zijn gegaan, met de gedachte, 'dat krijg ik nooit zo voor elkaar'. Troost u zo dacht ik er ook over, toen ik voor het eerst deze verzameling had gezien.

Tussendoor leerde René ons hoe je op een eenvoudige manier van karton een standaard kan maken om de schaatsen te etaleren.

Over de lunch wil ik niet veel zeggen, ik begrijp nu beter het noodklagende verhaal wat de directeur hield bij de opening van de expositie. Het gaat niet zo best met het museum.

De heren Nooitgedagt en Havekotte in gesprek.

Foto Leo Wouters

Na de lunch hield de heer Nooitgedagt zijn interessante lezing. Hij vertelde de geschiedenis van de firma Nooitgedagt & Zn., aangevuld met een aantal anekdotes uit zijn familie. Uit de vragen die aan het einde van zijn lezing gesteld werden was op te maken, dat we weer heel wat hebben kunnen leren, hoe het er vroeger in de schaatsenproductie aan toe ging.

Na de lezing van de heer Nooitgedagt stond op het programma de Viking-schaatsenfabriek. De vraag, of de heer Nooitgedagt en zijn vrouw zin hadden mee te gaan naar de Viking-schaatsenfabriek, was niet aan dovemans oren gezegd. 'Dat laat ik mij niet ontnemen, om eens in de fabriek te kijken die in de jaren 50 en 60 mijn grootste concurrent was op het gebied van het maken van stalen noren', was zijn antwoord.

Op de Vikingfabriek werden we allerhartelijkst ontvangen door de heer Jaap Havekotte Jr. Deze schrok wel een beetje van het grote aantal gasten. Onder leiding van een paar snel opgetrommelde rondleiders, gingen we groepsgewijs de fabriek in. Hier werkte speciaal voor ons een aantal medewerkers, die op een deskundige wijze uitlegden wat de betreffende machine allemaal kon maken. Dat was wel wat anders dan wat schaatsenmaker De Vries ons eens liet zien, welk gereedschap hij gebruikte om een paar schaatshoutjes te maken. Iedereen was opgetogen over deze rondleiding. Hé, we zijn toch verzamelaars van oude schaatsen!

Terug in de ontvangstruimte stond ik met de heer Nooitgedagt te praten, we hadden het over hoe een paar schaatsen nu gemaakt worden en hoe dat vroeger gebeurde. De deur ging open en de heer Jaap Havekotte Sr. stapte naar binnen. Dit was mijn kans, ik stelde de heer Nooitgedagt aan de heer Jaap Havekotte voor. De beide heren hadden elkaar nooit eerder ontmoet, dit was dus een historische ontmoeting. Er ontstond een geanimeerd gesprek tussen de beide heren. Waarbij ik het volgende opving: De heer Havekotte vertrouwde de heer Nooitgedagt toe, dat hij nooit begonnen zou zijn met de productie van stalen noren, als er bij Nooitgedagt geen problemen waren geweest. Nooitgedagt had de kinderziektes er uitgehaald en daar profiteerde Havekotte van.

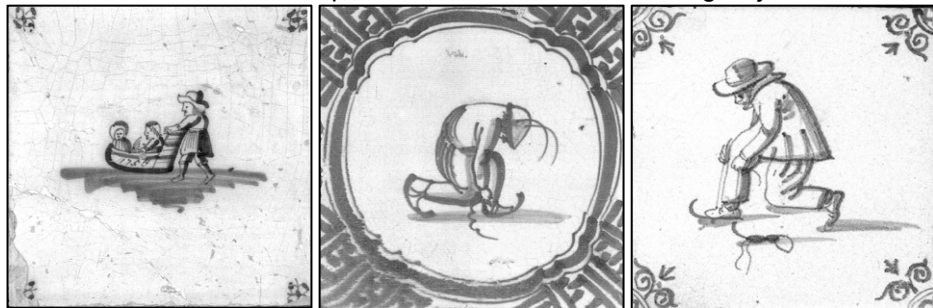
In de jaren '60 was de kostprijs van de in Friesland geproduceerde noren gemiddeld 60 á 65 gulden per paar. De concurrentie van de Japanners, was dermate groot, dat Nooitgedagt stopte met de productie van stalen noren. Viking (Havekotte) daarentegen kon de concurrentie wel aan, vanwege de hoge kwaliteit. De Vikingschaatsen werden zeer gewaardeerd in alle schaatslanden. Waar vroeger de Noren de toon aangaven, was het nu Nederland met zijn Vikingschaatsen van Jaap Havekotte. Of was de grondlegger Jac.J. Lassche (de vader van Bert Lassche) zoals wij hebben kunnen lezen in Kouwe Drukke nr. 5.

In ieder geval staat de Vikingschaats nog steeds boven aan de wereldtop, zoals wij die zaterdagmiddag hebben kunnen waarnemen. Wie had ruim 100 jaar na de eerste stalen noren kunnen vermoeden, dat er eens een computer-gestuurde schaats zou worden gemaakt?

Bart van de Peppel

Een collage van tegels met wintertaferelen (14)

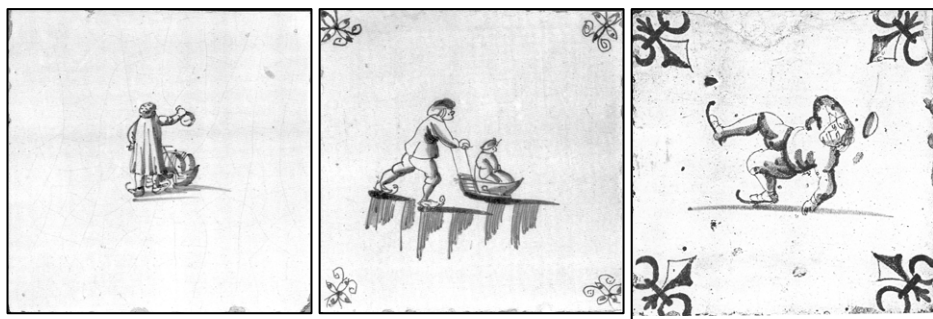
Deze serie begint zijn einde te naderen. Er zitten nog wel een paar andere onderwerpen in het vet, maar in dit artikeltje wil ik eerst de aandacht vragen voor enkele tegels die ik min of meer toevallig tegen kwam, die soms niet bij een van de al behandelde onderwerpen waren in te delen, en die eigenlijk wel

Afb. 1. Afb. 2. Afb. 3.

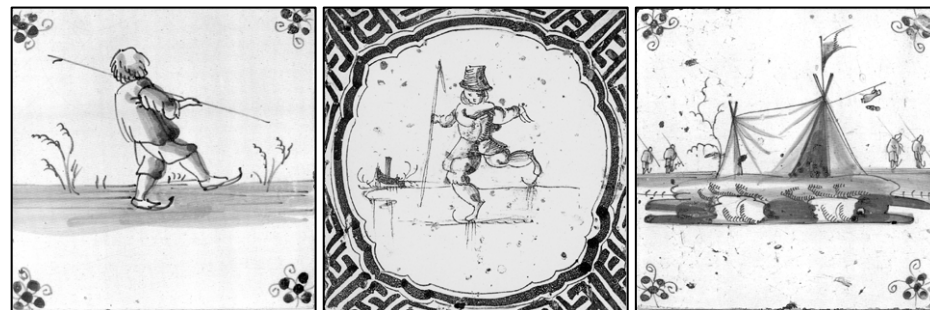
interessant genoeg zijn om de revue te laten passeren.

Laten we beginnen met een leuk tegeltje van ons lid –of moeten we begunstiger zeggen zoals de statuten dat doen? – Nora de Nas waarop een sleetje met twee kinderen dat voortgeduwd wordt door een vader (afb.1). Op zichzelf niet zo'n bijzondere voorstelling. Maar als we goed zien valt het op dat er een jaartal op staat, 1758. Waarschijnlijk is dat het jaar dat het tegeltje gemaakt is. Gedateerde tegels zijn zeldzaam en daarom zeker de moeite waard om vermeld te worden.

Afb. 4. Afb. 5. Afb. 6.

Schaatsers op tegels komen we in alle mogelijke situaties tegen. Het meeste komen zwierende figuren voor die van ons weg schaatsen en die we dus in de rug zien. Maar elke schaatser begon in die oude tijden met het onderbinden van zijn schaatsen. En natuurlijk komen we een enkele maal ook een tegel tegen waarop een figuur staat die bezig is zich onder te binden (afb.2 en 3). Wat ook een leuk tafereel is, is het onderbinden van schaatsen bij kinderen door vaders, maar zo'n tegel kwamen we tot nu toe niet tegen.

Afb. 7. Afb. 8. Afb. 9.

Vrij talrijk zijn de tegeltjes met kleine figuren, waarvan we hier nog twee laten zien (afb.4 en 5). Het ene tegeltje is amusant omdat er een mannetje met een slee opstaat waarop twee vaten liggen. Over de inhoud hoeven we niet te raden, getuige de kruik die hij in de ene hand houdt en waarin vermoedelijk geen melk zit maar iets sterkers. Het tweede tegeltje is voor de tegelkenner interessant door het afwijkende spinnetje in de hoeken. Dit soort spinnetje wordt soms een bijtje genoemd.

Nu nog drie tegeltjes met grotere schaatser (afb.6, 7 en 8). Op afb.6 is een bekend ijsstafeel afgebeeld, namelijk een vallende schaatser. Kijk uit, hij verliest zijn pet!

Tot slot een tegel met een koek en zopie (afb.9), en een in het begin van de 20ste eeuw door de tegelfabriek Walraven in Utrecht gemaakt winterlandchapje, een voorstelling die sterk lijkt op tegels die 200 jaar eerder ook al gemaakt werden (afb. 10).

Minne Iedes Nieuwhof

Afb. 10

Onderschriften:

Afb. 1. Tegel met sleetje met figuren. Op het sleetje staat het jaartal 1758

Hoek: spin. Blauw 18de eeuw.

Afb. 2. Tegel met schaatser die zich onderbindt. Hoek: Wanli. Blauw. 17de eeuw.

Afb. 3. Tegel met schaatser die zich onderbindt. Hoek: ossenkop. Blauw. 17de eeuw

Afb. 4. Tegel met man met slee. Zonder hoekvulling. Blauw. Ca. 1700.

Afb. 5. Tegel met figuren met slee. Hoek: spin. Blauw. 18de eeuw.

Afb. 6. Tegel met vallende schaatser. Hoek: Franse lilië. Blauw. 17de eeuw.

Afb. 7. Tegel met schaatser. Hoek: spin. Blauw. 18de eeuw.

Afb. 8. Tegel met schaatser. Hoek: Wanli. Blauw. 17de eeuw.

Afb. 9. Tegel met koek en zopie. Hoek: spin. Blauw. 18de eeuw.

Afb.10. Tegel met winterlandschap. Hoek: ossenkop. Blauw. 20ste eeuw

Amerikaanse gatenschaats, patent 1896, combinoo?

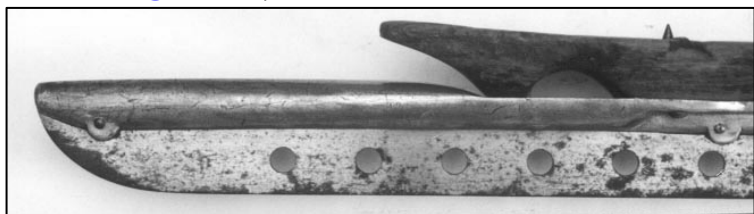

Amerikaanse combinoo?

Foto Frits Locher

In april 2002 had ik het geluk een wel heel bijzondere en ook oude Amerikaanse schaats te bemachtigen (zie foto). Het lijkt een soort combinoo: schenkel, buisconstructie en houten voetstapel. Het bijzondere aan deze schaats is niet zozeer de serie gaten als wel de (gedeeltelijke) buisconstructie en het daarvoor gebruikte materiaal, aluminium. In het aluminium is de patentdatum "sep.29 1896" afgedrukt. In de houten voetstapel is een stempel geslagen dat nog slechts gedeeltelijk leesbaar is "D By The Aluminium Co". Omdat aluminium in 1896 nog niet algemeen werd toegepast, denk ik dat het een experimentele schaats is. De aluminium schaatsen van Vonk en Batavus dateren zo'n 40 jaar later! Een ieder die dit leest zal begrijpen dat ik blij ben met deze aanwinst. Indien iemand meer van deze schaats en herkomst weet, dan verneem ik dat graag.

Frits Locher
(074-2915592; locher@home.nl).

Detail Amerikaanse Combinoo, voorstuk.

Foto Frits Locher

Bericht van het sitesseeing-front

Harry Karssies is er helaas niet aan toegekomen om een inhoudelijke sitesseeing te verzorgen. Dat gaat tegen zijn principes in, zijn stelling is "wat je belooft moet je nakomen". Nu, het overkomt ons allemaal wel eens, dat iets niet lukt of dat je geen materiaal hebt om een behoorlijk artikel te schrijven. Hij wil nogmaals een beroep op ons doen om mee uit te kijken naar interessante websites. Het is bekend dat vele verzamelaars regelmatig bezig zijn op internet en ongetwijfeld kom je dan bijzondere informatie tegen. Geef dit dan even aan hem door, Harry hoopt op medewerking van uw kant.

Redactie

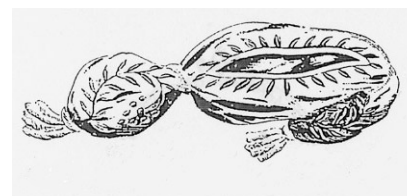
Over Prijzenkousjes

Op één van mijn bezoeken aan een antiquariaat vond ik in een boekje over antieke rariteiten een hoofdstuk met de kennelijke waarheid over onze mooie "prijzenkousjes". Voor een deel luidt het als volgt:

In één der mooiste damesbladen van Nederland anno 1828 de "Penlopé" stond een beschrijving en een afbeelding van de *KOUZEN- OF HERENBEURS*, (jawel ons prijzenkousje). Eenen geborduurde Heerenbeurs.

De beste stof, die door eenvoud en elegance aanbevolen wordt is tissu. Eene kleur kiest men die spreekt. Na het opspannen tekent men eene patroon, borduurde deze met zwarte of eene ander kleur geverfde vloszijde. Rond de opening, die is 1/3 van de beurs, borduurde men een randje met goud of zilver galon of passement. Voeg er een paar gouden coulans en dito kwastjes bij en men heeft eene spoedig vervaardigde, weinig kostende zeer nieuwerwetsche beurs, geschikt tot een heerencadeau. (Afb. 1.)

Penlopé gaf in de eerste 8 jaargangen ca 65 voorbeelden van een kousen- of Heerenbeurs. Deze kousenbeursen zijn een kostelijk verzamelobject.

Prachtige stukjes in de glazen kast aldus lady Dorothy Nevill, die in maart 1902 in de *CONNOISSEUR* schreef:

Ik omring mij slechts met dingen die ik om hun schoonheid en historie of rariteit interesseren. Meestal val ik voor de schoonheid van de dingen.

Afb. 1.

Het laatste artikel dat de auteur over de beursjes aantrof was in een boekje uit 1908 van Margareth Verwey getiteld: "Het Kralenrijgen".

Hierin geeft zij een patroon tot het vervaardigen van een kousenbeurs. In de 19^e eeuw was de beurs volop in gebruik en werden de metalen ringen vervangen door gouden of zilveren ringen. In veel Nederlandse Musea vindt men prachtige exemplaren vooral in de kasteelmusea. De reden hiervoor is, dat het vervaardigen van deze beursen tot het illustere handwerk behoorde van onze adellijke en patricische voormoeders, in een tijd dat het naaldwerk nog werd beschouwd als een sieraad van het vrouwelijk kunnen.

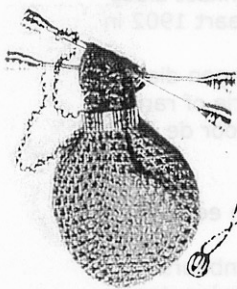
De lengte van de kousenbeursen loopt uiteen van 18 tot 45 cm zonder garnering. Veelal gemaakt van fijne natuurzijde met ivoren- zilver- of gouden ringen die mooi geciseleerd zijn, maar ook van sober hennepdraad met kralen- of ijzeren ringen. Vaak treft men initialen en jaartallen aan, opgeborduurd met kraaltjes. Zijn ze geheel van kralen gemaakt dan zijn ze veelal met zijde of leer gevoerd. Ook treft men veel tussen gewerkte kralen in het haakwerk.

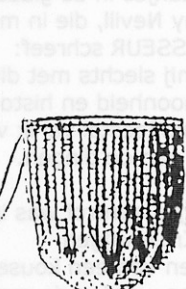
Op de spotprent, (Afb. 2.), van omstreeks 1831, heeft de heer naast een Biedermeier FACE –a-Main een kousen- of Heerenbeurs in zijn hand. De naam zegt het al Heerenbeurs. Voor de vrouwen was een ander model beurs mode, de zogenaamde “EN DIABLE” (Afb. 3a.) en de “A LA REINE ELISABETH” (Afb. 3b en c.). De laatste, de a la reine Elisabeth was een variant van de kousenbeurs, voor vrouwen in deze periode even populair als de kousenbeurs voor heren. Omdat het allemaal handwerk is bestaat er een veelvoud aan varianten.

Afb. 2.

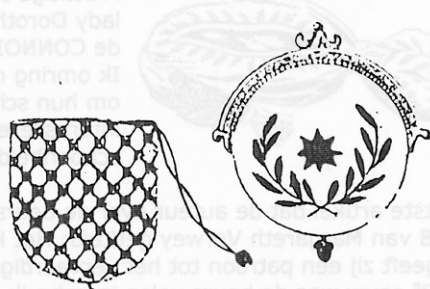
De eerste damesbeurs de “en diable” is een uitvoering met garnituur. De beurs is gehaakt op twee stokjes met eindstopjes. Aan de beurs zit een kettinkje met een ring, schuift men nu de ring over de stokjes valt de ring over de hals van de beurs en sluit deze af. Voor het vervaardigen van de tot nu toe bedoelde beursjes gaf Penelopé vervaardigingpatronen.

Afb. 3a.

Afb. 3b en 3c.

Afb. 3d.

Een variant van deze beurzen werden gemaakt met behulp van palmhouten vormpjes en werden het type “a la Louisiana” genoemd. Deze zien eruit als zakjes. De varianten van de beurzen zijn bij voortdurend verrassend en men kan alleen maar vaststellen dat ze een (nuttig) speelgoed waren van grote mensen. Een voorwerp omringt door sympathie en liefde overeenkomstig het repect dat men in die dagen nog voor geld had. Met geld ging men niet achteloos om en werd welbesloten meegevoerd, zelfs indien het tot ontspanning diende. Varianten van de Damesbeursjes werden ook in zilver uitgevoerd met beugels (Afb. 3d) die tot op de dag van vandaag in diverse streken van Nederland nog tot de Drachtenkledij, althans tot het Drachten erfgoed behoren.

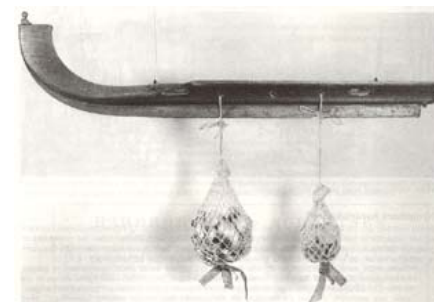
De redactrice van Penelopé in 1830, Mevrouw A.B. van Meerten-Schilperoord schreef aan de toenmalige Ida de Leeuw-van Rees: Algemeen zijn de klagten der heeren, over de enge ingangen der beurzen, dat wij ons haasten een geheel nieuw model op te geven. Dit model (een soort zakje met bovenkoordsluiting) wordt vervaardigd van thibet. Het naaisel word bedekt met bijvoorbeeld twee takjes met stalen of paarl-dámouren pareltjes (geen liefdespareltjes).

Humoristisch om te zien is ook de beer met zijn beurs, uit een Frans alfabet boekje (Afb. 4.) uit ca. 1840. De tekst luidt: “OURS” en de musicerende kikker is “PAUVRE”. De alfabetletters O en P. Bij een Hollandse versie zou de letter B ideaal zijn, waar BEER en BEURS gelukkig zijn gevoegd. Tot zover uit ANTIEKE RARITEITEN, van G.A. Brongers. In 1967, conservator van het Museum het Hogeland te Warfum.

Afb. 4.

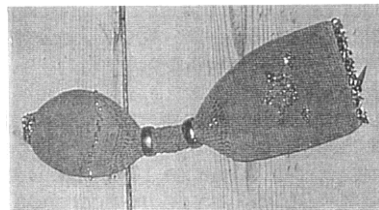
In de Leeuwarder courant d.d. 7 februari 1991 stond een artikel o.a. over geldprijzen en daarbij een afbeelding van herenbeurzen en zogenaamde **geldnetjes** die ook kousjes werden genoemd. De foto is afkomstig uit het gedenkboek 50 jaar Elfstedentocht van J.P. Wiersma uit 1940.

Het is niet echt aannemelijk dat de herenbeurzen werden gebruikt voor het bijhouden van het ter beschikking gestelde geldbedrag, verbonden aan een wedstrijd, om de volgende redenen:

- Op foto's of afbeeldingen of in zwaar gevulde prijzenkasten van de helden van het vroege ijs ontbreken dit soort *Herenbeurzen* als trofee.
- De herenbeurzen waren te duur om weg te geven.
- De gebruikperiode van de beurzen ligt tussen ca. 1800 en 1900.
- Hedman Bijlsma heeft in 1985 in zijn boek “Ien, Twa, Trije” een afbeelding gebruikt uit 1865 waarbij sprake is van prijzen in een geldnetje aan een schaats (Afb. 5.).

Als het dan toch zo was dat de herenbeurzen als *prijzenkousje* werden gebruikt dan zeer waarschijnlijk ook de andere beursjes, bijvoorbeeld voor dames-wedstrijden en hebben we er weer een verzamelstuk bij. Het is natuurlijk een leuke kreet "PRIJZENKOUSJES" en een mooi gewild verzamelobject.

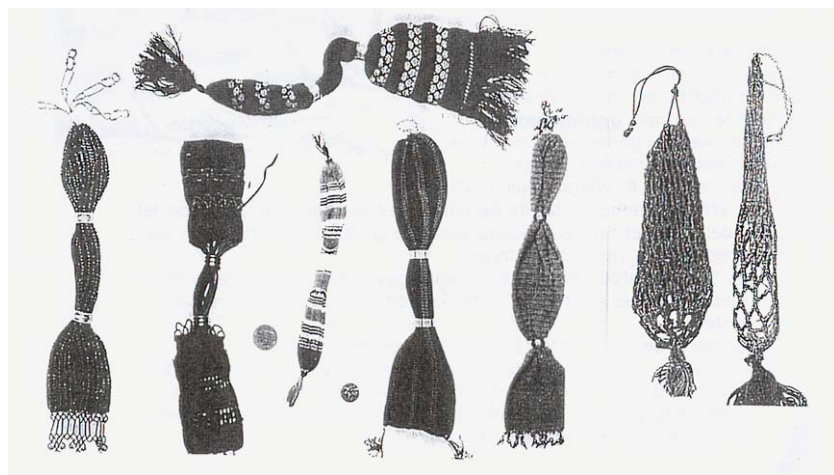

Afb. 6.

Ook ik heb enige herenbeurzen in mijn bezit. Ik heb tot nu toe de beurzen aangetroffen in Frankrijk (Parijs), Duitsland, België, Noorwegen en Nederland. De prijzen van de beurzen variëren enorm. Van 15 €, tot een exemplaar in Noorwegen van 800 Kronen (ca. 90 €.) (Afb. 6.)

Tot slot nog enige voorbeelden van mooie PRIJZENKOUSJES (Afb. 7a. en b.) en van twee originele prijzengeldnetjes (Afb. 7c.).

Ik blijf toch ook maar bij mijn prijzenkousje, want ik vind het een mooi verzamelobject tussen mijn medailles en schaatsen.

Afb. 7a.

Afb. 7c.

Afb. 7b.

Ed Braakman

De trommel (5) - 'DE SCHAATSERS'

Na een slingerende tocht van twee uur door de brede slenken en langs de deels drooggevallede zandplaten van de Waddenzee meert veerboot Friesland aan in Nederlands enige natuurlijke baai, de haven van West-Terschelling. Terschelling is een eiland met vele karakteristieke en historische plekken en een unieke rijkdom aan natuurlijke landschappen. Vanaf het vroege voorjaar wordt het Friese Waddeneiland bezocht door duizenden toeristen, maar in de winter heerst er rust op het eiland.

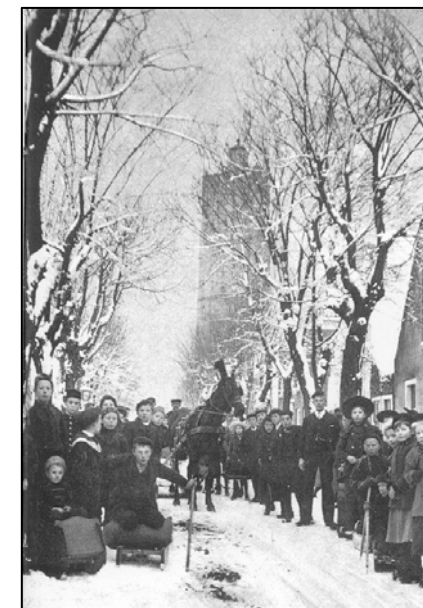
Arrenslee op Terschelling.

"En als het in de wintertijd" luidt de titel van het jubileumboek van ijsclub 'Willem Barendsz' van Oost-Terschelling. Een toepasselijke titel, want Terschelling kent -als het ondanks het mildere klimaat eenmaal wintert- een geheel eigen wintertraditie. Heeft de sneeuw vaste grond gekregen op het eiland dan glijden vele Terschellinger arrensledes met een hele stoet 'op 'e riid' over de vele daar-toe geëigende paden en wegen.

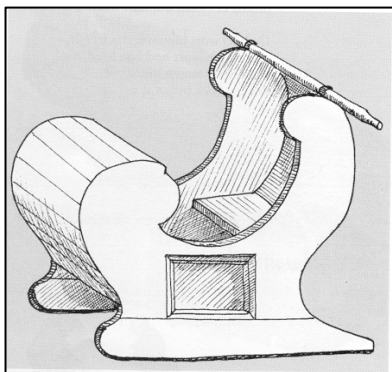
Onderweg wordt er dan een borrel gedronken bij café Cupido en wordt er vrolijk gezongen onder begeleiding van speellieden.

Ook de ringrijderijen voor arrensledes zijn erg populair op het eiland. Ijsclub 'Noordpool' van West-Terschelling stelt jaarlijks, 'ijs en weder diende', 'De Andrien Roos Trofee', een kleine koperen arrenslee, beschikbaar voor de arrenslee die in het winterseizoen de meeste punten heeft gehaald bij de ringsteekwedstrijden.

's Winters komt het nog sporadisch voor dat Skylge in een isolement komt. Slechts bij strenge en aanhoudende vorst befrist de Waddenzee en kunnen de veerscheperen van rederij Doeksen het eiland niet meer bevoorraden. Helikopters van de Koninklijke Luchtmacht zorgen dan voor het noodzakelijke vervoer. In vroeger dagen werden de sporadisch aangevoerde

Arrenslee, prikslee en een kresslee

Tekening van een kresslee

Het atelier is gevuld met vele kleurrijke schilderijen en tekeningen, maar 'op hoogte' hangt ook een deel van zijn collectie houten schaatsen. Hagen, sinds een jaar weer Poolsterlid, schaatste in zijn voor-Terschellingse periode bij de Gooise Hardijders Vereniging en was een fanatiek langebaanrijder. Het gebeurde wel dat hij in een winter vier trainingsabonnementen had op de Utrechtse kunstijsbaan. Later ontwikkelde hij zich meer als atleet.

Hagen laat zich bij het maken van zijn schilderijen vaak inspireren door dat typische eilandgevoel, dat je ook zo omklemt als je het eiland bezoekt.

Om dat gevoel te verduidelijken staat er een prachtige omschrijving van Skylge te lezen in de folder van Atelier Louis:

*Terschelling: Gevormd door de zee, opgestoven door de wind.
Met krom gegroeide bomen, waar de ziel van de
bewoners door de elementen is geschuurd*

Temidden van zijn olieverfschilderijen en aquarellen hangt ook een tweetal schilderijen met schaatsers. Het meest in het oog springend is het olieverfschilderij 'Schaatsers', dat door Louis Hagen in 1992 werd geschilderd. Het doek is geschilderd op linnen en meet 100 bij 80 cm. 'Schaatsers' geeft een impressie van de wedstrijd op de 1500 meter tijdens de Olympische Spelen van Lake Placid in 1980 tussen 'Golden Boy' Eric Heiden en de Noor Kay Arne Stenshemmet. Als basis voor het schilderij maakte Hagen gebruik van filmbeelden die hij maakte door met een oude filmcamera de Olympische televisiebeelden te registreren. Deze door Hagen bedachte methode leverde een bijzonder filmbeeld op met allerlei vreemde effecten die ook duidelijk terug te zien zijn in zijn blauwgekleurde schilderij.

Brengt u ook eens een bezoek aan Terschelling, fiets dan eens langs bij Atelier Louis in de voormalige gereformeerde kerk van Midsland, Oosterburen 71. Al is het maar om nog even aan de winter te kunnen snuiven!

Tom Streng

goederen met de arrenslee over het eiland vervoerd. Voor boodschappen zijn er nog steeds Terschellingers, die gebruik maken van de kresslee. (zie tekening)

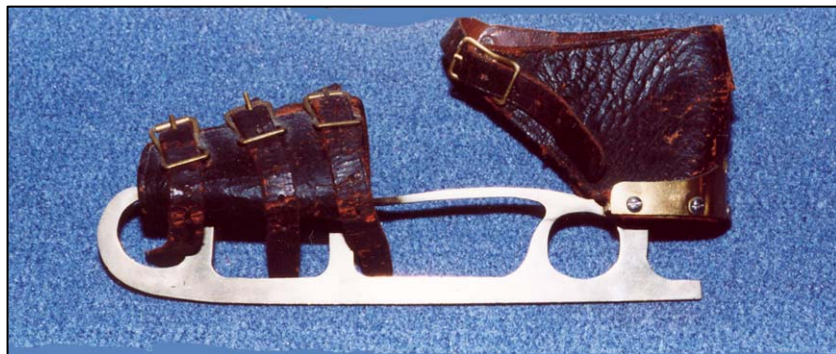
Ingeklemd tussen de langgerekte verbindingsweg tussen West-Terschelling en de Boschplaat en de nieuwe rondweg om Midsland staat de voormalige gereformeerde kerk van Midsland. Poolsterlid Louis Hagen heeft in dit pand zijn sfeervolle atelier gevestigd. In dit atelier wordt tevens een permanente expositie gehouden van zijn werk.

Stempelkaart (28)

Naam:	Leo Wouters Prunuslaan 18 6921 EM Duiven 0316 262585
Beroep:	Werktuigbouwkundige.
Verzamelaar:	Sinds 1977.
Lid Poolster:	Sinds 1977 of 1976. Ik heb De Poolster leren kennen via een artikel in "Libelle" Over de schaatsverzameling van Teun Sluis.
Topschaats:	Geen echte topschaatsen.
Bijzonder boek:	Drie jaren in het ijs. De Noordpooltocht van Fridtjof Nansen door J. Stamperius.
Belangstelling:	Algemeen, strenge winters en Elfstedentochten van voor 1985.
Kouwe Drukte:	Ik zou het op prijs stellen als er af en toe een interview met een Elfsteden-crack van 1963 of daarvoor in het blad wordt opgenomen.
Toelichting redactie:	In KD 12 heeft de redactie "Het relaas van een 63-er", gepubliceerd. Een verhaal over de elfstedentocht van Leffert Oldenkamp. We moeten met de publicatie van dat verhaal Leo een plezier hebben gedaan. In het volgende nummer komt een verhaal over ir. P. Telder, leraar aan het lyceum en adjunct-directeur van het internaat te Zeist. We hebben een controlekaart en delen van een plakboek. Als er lezers zijn die ook verhalen bezitten over schaats-tochten, stuur ze in, d.m.v. Kouwe Drukte doen we anderen er een plezier mee.

Toevoeging aan Stempelkaart (27)

Van Jan en Magda van Eijk ontvingen we een toevoeging op stempelkaart 27. Graag maken zij u -met veel trots- opmerkzaam op hun "Schaatsmuseum Tienhoven", waarin de collectie Van Eijk is tentoongesteld. Belangstellenden zijn van harte welkom in Tienhoven. Even bellen 0346 281789 of de familie thuis is.

Ladie's Skates. Schaats van brons met leren riemen en messing beslag.
Schaatsenmaker: Phillips Patent U.S.A. 1856-1857.

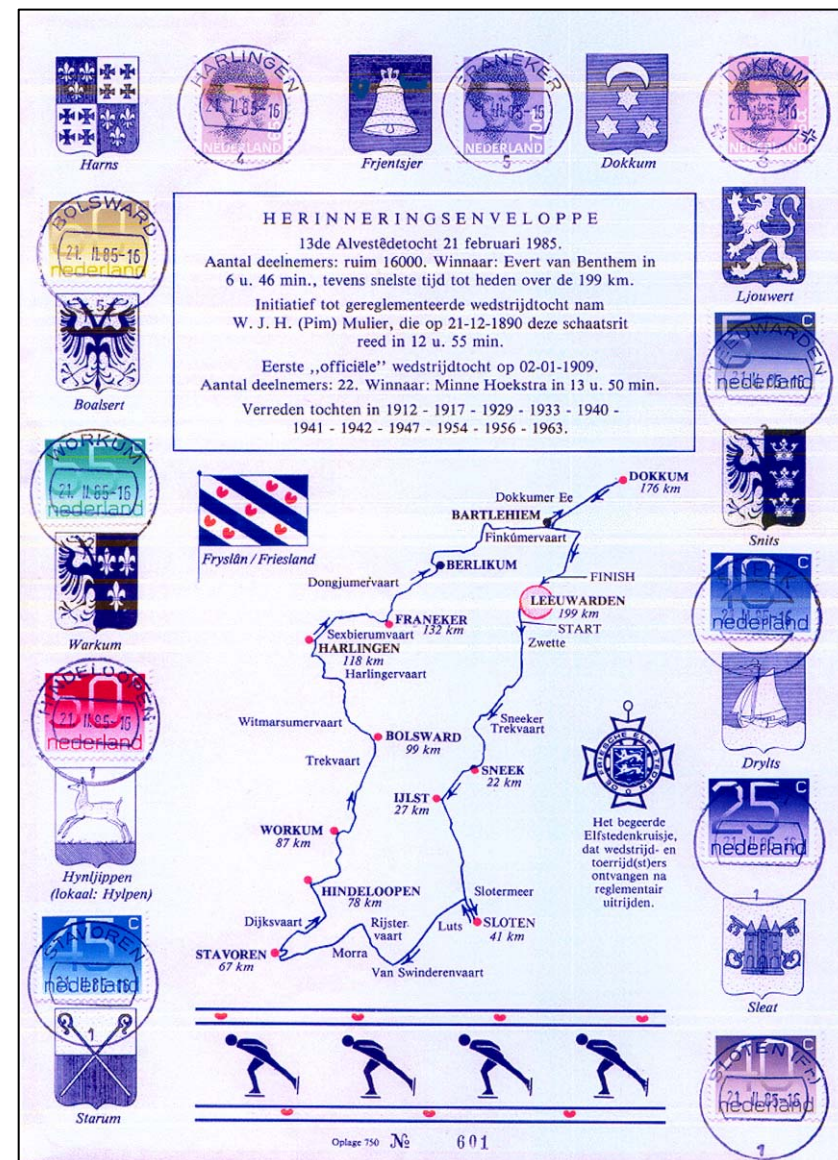

Wood-Skates. Schaats op pootjes.
Schaatsenmaker: Newark-NJ, Kleins Patent U.S.A. 14-2-1860

Doubles-Skates. Dubbele Krulschaats (zie ook Antique Ice Skates van R.Herner)
Schaatsenmaker: onbekend U.S.A. 1840

De schaatsen zijn uit de collectie van Fred de Vegt (Duitsland).
Foto's: Fred de Vegt.

De afbeelding van de fraaie herinneringsenveloppe welke op het moment van het verschijnen van KD 14 niet in ons bezit was, willen wij u niet onthouden. Zie voor de uitleg KD 14 blz.11. Herinneringsenveloppe uit de collectie Niko Mulder.

De onbekende Overijsselsche Schaatsenrijdersbond uit 1895

Dankzij een publicatie over ijswegenkaarten in *Kouwe Drukke* van april 2000 kwam ik op het spoor van de Overijsselsche Schaatsenrijdersbond. Voor mijn onderzoek naar IJscub Giethoorn (opgericht in 1874) was dat interessante informatie want het bestaan van de bond was op dat moment voor mij nog onbekend. Deze bond werd al opgericht op 24 mei 1895. Uit de lijst van ijswegenkaarten bleek dat Wiebe Blauw in het bezit was van een uniek archiefstuk van de bond, een IJswegenkaart van Overijssel, en ook van een krantenverslag van een jaarvergadering uit 1896.

Bij het Gewest Overijssel van de KNSB en in de provinciale archieven bleken zowel bond als kaart onbekend. Vandaar dat ik na het voltooien van mijn boek *Schaatsen in Hollands Venetië* op zoek ben gegaan naar de geschiedenis van de Overijsselsche Schaatsenrijdersbond, waarbij ik vooral in de archieven van de Provinciale Overijsselsche en Zwolsche Courant heb gezocht.

Het ontstaan van de bond in Overijssel

Er waren al eerder provinciale ijsbonden opgericht: in Friesland in 1886, zes jaar later in Zuid-Holland en in de jaren daarna in Groningen, Noord-Holland en op de Veluwe. Ook Overijssel kwam aan de beurt. Deze oprichting werd terdege voorbereid door initiatiefnemer R. Rouwkema uit Steenwijk. Op 11 april 1895 organiseerde hij in Zwolle een vergadering met afgevaardigden van ijsclubs uit deze stad (IJscub Zwolle opgericht 1853), Almelo (1876), Deventer (1879) en Kampen (1889).

Het reglement van IJscub Zwolle en dat van de ijsbond in Zuid-Holland werden als voorbeeld genomen, 'behoudens enige aanpassingen'. Verder werd besloten om alle ijsclubs en waterschapsbesturen van de provincie aan te schrijven plus de burgemeesters van de aan hoofdvaarten gelegen gemeenten.

Enkele weken later, op 24 mei, werd de Overijsselsche Schaatsenrijdersbond officieel opgericht met als belangrijkste doelstelling het zorgen voor 'veilige en doelmatige ijsverkeerswegen' tussen de contribuerende ijsclubs en gemeenten. De oprichtingsvergadering in de Harmonie in Zwolle werd bijgewoond door dertig belanghebbenden uit Zwolle, Kampen, Zwartsluis, Raalte, Vollenhove, Hasselt, Zwollekerspel en Gramsbergen. Daarnaast hadden de burgemeesters van Zwolle, Ommen en Genemuiden hun steun toegezegd, terwijl uit Giethoorn, Hasselt en Steenwijk 'betuigingen van adhesie' waren binnengekomen.

De bond had dus vooral in de noordwesthoek van de provincie een breed draagvlak. In het conceptreglement werden nog enkele wijzigingen aangebracht, want ook eventueel aansluitende kanalen in aangrenzende provincies wilde men opnemen in het gebied van de nieuwe bond. Natuurlijk werd er uitvoerig gediscussieerd over de contributie, die uiteindelijk werd bepaald op 1 gulden voor gezinsleden 50 cent en voor donateurs 2½ gulden de laatsten kregen daarvoor wel een dameskaart. De leden kregen toegang op de door de hun bijdrage in speciale bussen doen.

Plan voor ijswegenkaart

ZWOLLE, 4 November 1896

— Heden morgen om half twaalf werd boven het café Vulker, onder leiding van den voorzitter, den heer mr. W.C. Lohman, de eerste jaarlijksche ledenvergadering gehouden van den Overijsselschen Schaatsenrijdersbond. Uit het verslag van den secretaris, den heer H. van Gorkum, bleek dat de toestand van den Bond thans gunstig geacht moet worden. De provincie is verdeeld in 19 districten, aan het hoofd waarvan zich een voorzitter bevindt, die terzijde wordt gestaan door eenige commissarissen.

Aan contributie werden ontvangen van 5 contribuerende ijsclubs, 75 donateurs, 160 leden en tengevolge van het nemen van 125 familiekaarten te zamen f 972,50. Van vele autoriteiten werd reeds in dezen winter de zoozeer gewenschte steun ontvangen. De rekening van den penningmeester, den heer E. Helder, werd door de hiervoor benoemde commissie nagezien en accoord bevonden. Zij sloot met een voordeelig saldo van f 538,48½.

Aan de heer Helder werd hulde gebracht voor zijn accuraat beheer.

De aftredende bestuursleden, de heeren v.d. Muelen, v.d. Dussen en Rouwkema, werden met algemeene stemmen herbenoemd, terwijl in plaats van den heer L. v. Gerrevink te Deventer, die bedankt had, de heer van der Lande aldaar als bestuurslid gekozen werd.

Het dagelijksch bestuur werd gemachtigd om met een uitgever in overleg te treden over het zoo spoedig mogelijk in het licht geven van een kaart, bevattende de ijsbanen bij den Bond in beheer en verdere aanwijzingen die voor den schaatsenrijder van nut kunnen zijn.

Verder werd besloten tot het aanschaffen van een veertigtal ijschoffels, zoodat er in ieder district eenigen disponibel zullen zijn.

Tegen ruim een uur sloot de voorzitter de vergadering met den wensch moge zijn het ledental uit te breiden, daar bij een langdurigen winter de Bond den steun van velen noodig heeft.

++++O++++

Artikel uit de Prov. Overijsselsche en Zwolsche Courant van 5 november 1896.

De eerste ledenvergadering werd anderhalf jaar later gehouden, op 4 november 1896 in Zwolle. Uit het verslag van secretaris Van Gorkum bleek dat de nieuwe bond goed georganiseerd was. De provincie was verdeeld in 19 districten en aan het hoofd van elk district stond een voorzitter, bijgestaan door enige commissarissen. Op dat moment telde de bond vijf contribuerende ijsclubs (waaronder Deventer en Zwolle), 75 donateurs en 160 leden. De financiële situatie zag er goed uit, zo meldde penningmeester E. Helder: er waren 125 familiekaarten gekocht die een bedrag van f 972,50 hadden opgebracht. Ook vele autoriteiten hadden in die eerste winter van 1895-1896 reeds steun gegeven aan de bond.

Op de vergadering werd besloten om veertig ijschoffels aan te schaffen. Deze waren bestemd voor de diverse districten.

Bovendien wilde men een ijswegenkaart uitgeven 'bevattende de ijsbanen bij den Bond in beheer en verdere aanwijzingen die voor den schaatsenrijder van nut kunnen zijn', aldus het verslag in de *Provinciale Overijsselsche en Zwolsche Courant* van 5 november 1896.

Of dit besluit ook in deze winter al werd uitgevoerd, is niet duidelijk. Want tijdens de ledenvergadering in november 1897 wordt niet over het bestaan van een ijswegenkaart gesproken en is er ook nog geen geld voor uitgegeven

(aldus het verslag van de vergadering in de *Nederlandsche Sport* van 6 november 1897). Mogelijk kwam dat omdat de winter van 1896 - 1897 bepaald geen ijswinter was geweest. Tijdens deze vergadering was er zelfs even sprake van vrijdom van contributie voor de leden voor het seizoen 1897-98, omdat de leden tijdens die slechte winter geen ijs...

hadden gekregen voor hun geld! Besloten werd daarom de contributie voor het jaar 1897-98 te verminderen tot 50 cent per lid en voor huisgenoten tot 25 cent. Een aardig detail van deze vergadering is dat men de steun van de autoriteiten verzocht om bij gestremde scheepvaart de schutsluis van Genemuiden open te zetten. Zo konden de schaatser 'de anders nood-zakelijke klauterpartij' over de sluis vermijden.

De Ijswegenkaart van Overijssel (zie achterzijde omslag)

Wanneer de ijswegenkaart is uitgegeven, heb ik nog niet kunnen achterhalen. In de archieven van de drukkerij Erven Tijl in Zwolle is niets teruggevonden betreffende deze kaart. Bovendien is de ijswegenkaart niet gedateerd en in de *Provinciale Overijsselsche en Zwolsche Courant* zijn geen advertenties of verslagen over een uitgave te vinden. Na 1901 zijn er geen vergaderingen van de Bond bekend.

Maar dankzij enig speurwerk valt er wel een schatting te maken. Volgens Wiebe Blauw staan er aanwijzingen op de kaart zelf, want de in 1905 geopende spoorlijn van de *Noordooster Lokaal Spoorweg* (Zwolle-Emmen) staat er niet op. Maar wel wordt de verbinding van het Overijssels Kanaal van Almelo naar Nordhorn met een stippellijn aangegeven; deze werd in 1904 voor het internationaal scheepvaartverkeer geopend. De kaart is dus waarschijnlijk gepubliceerd tussen 1897 en 1904.

Het gaat hier om een gekleurde linnen kaart van 42,8 x 54,5 cm, gedrukt door de Erven J.J. Tijl in Zwolle en bestemd voor schaatsenrijders. De kaart kon volgens het opschrift ook gebruikt worden door wielrijders, terwijl de afstanden worden weergegeven met 'uren gaans' (te voet). Vooral in het waterrijke gebied ten noorden van Zwolle zijn vele ijswegen aangegeven. Daar waren dan ook sinds 1871 vele ijsclubs actief. Er is zelfs een route over de Zuiderzee getekend, vanaf het Kamper Eiland naar Vollenhove en dan naar Blokzijl. Maar ook in het noordoosten.

Lamberthe J. de Jong

Redactie: Wie is in het bezit van een afbeelding van een ijsschoffel? Zodat wij deze in het volgende nummer kunnen publiceren.

Advertentie:

Aangeboden een stapel kranten over de
elfstedentochten van 86/87
Het zijn landelijke en regionale bladen

U kunt contact opnemen met
Alex Kampinga tel. 0598 398002

Jikke Gaastra, de eerste vrouwelijke deelnemer aan een elfsteden-tocht (2)

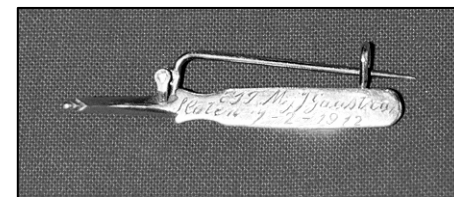

Het elfstedenkruisje van Jikke

Bij gelegenheid van het 25-jarig bestaan van de Friese Elfstedenvereniging schreef Jikke's broer, waarmee zij de tocht reed, een verslag van de tocht in het gedenkboek dat toen verscheen. Daarvan in het volgende een kort resumé. De tocht ging eerst naar Dokkum en toen terug naar Leeuwarden, vanwaar de reis richting Franeker vervolgd werd. In Leeuwarden stond Jikke's moeder haar op te wachten, die riep: "Jimme mutte ophouwe, hoor!. Maar ook Jikke haar zuster stond er, die riep: "Nooit sitte litte hjer, trochsette! Overal was de belangstelling en het publiek overweldigend.

In Harlingen had een oude vrouw medelijden met Jikke en kwam zij met een warme stoof aanzetten. "Meiske, meiske" zei ze, "wat zalle jou koue futen hewwe, zet ze mar gauw op de stoof hur; hoe krij j'et in je hoofd, om zo'n tocht te ondernemen". In Bolsward stond een deputatie in Fries kostuum klaar en werd bij haar aankomst het Fries volkslied gezongen en haar een bos bloemen aangeboden. In Hindelopen houdt de burgemeester een toespraakje met onder anderen de woorden: "Hulde aan het zwakke geslacht". Hij tekent de kaarten af en Jikke krijgt weer een klein aandenken. In Sloten weer een toespraak van de burgervader, een bos bloemen en als souvenir een zilveren schaatsje.

De ijstoestand werd er ondertussen niet beter op. Onder de bruggen stond soms 20 tot 25 cm water op het ijs. Het was weer wat gaan vriezen en er lag een dun laagje ijs van ongeveer één cm op het smeltwater, waar doorheen geschaatst moest worden. Maar eindelijk komt de Waterpoort van

Het zilveren schaatsje.

Sneek in zicht en hier worden de deelnemers met een daverend kanonschot en met een donderend hoera van een zeer talrijk publiek verwelkomd. Het was zes minuten over zeven. Verder rijden was in verband met de slechte toestand van het ijs helaas niet toegestaan. "Jikke", zo schrijft de Nieuwe Sneeker Courant, "was nog best, voelde zich heel niet moe, had zelfs het land, dat ze niet meer naar Leeuwarden mocht rijden".

Daarna volgde nog de rit met de trein naar Leeuwarden, waar Jikke en haar broer om 8.27 uur aankwamen. Na aftekening bij de controle spoedde ons tweetal zich naar huis om droge kleren aan te trekken en wat te eten. Daarna volgde nog een gezellige feest- en dansavond in de "Harmonie", die tot een uur

of één duurde. Wat een conditie moeten deze rijders, die soms helemaal onge-traind aan deze tocht hadden deelgenomen, gehad hebben! Zo ook onze Jikke. Pas omstreeks 12 uur vond de prijsuitdeling plaats. Naast vele souvenirs werd Jikke door de voorzitter een gouden medaille aangeboden.

Na haar elfstedentocht heeft Jitske Jans Gaastra, zoals haar officiële naam luidde, geen grote ijstriomfen meer gevierd. Kort na 1912 verliet zij Friesland en in 1917 trouwde zij met de Zeeuw Jacob Minderhout. Zij woonden in verschillende plaatsen in Nederland, de langste tijd in Doorwerth, waar Jikke in 1963 is overleden. Ik dacht een geschiedenis, die de moeite waard is om aan de lezers van Kouwe Druk te geven. Vergelijken we de toestand van toen met die van nu dan vallen enige overeenkomsten op. In de eerste plaats de elfstedenkoorts, die naar het lijkt ook al in 1912 om zich heen grijpt. De vaak spontane sfeer is al die jaren niet veranderd. Als de rijders onderweg droge sokken moeten hebben, dan zijn die er, en wordt erop vertrouwd dat ze te zijner tijd bij de rechtmatige eigenaars terug bezorgd worden. En op plaatsen waar niet geschaatst kan worden, worden de schaatsers soms op de schouders verder gedragen. Zo ook Jikke in Woudsend op de schouders van de meisjes uit die plaats. Een stuk medeleven en enthousiasme dat we ook nu nog kennen. Maar ook verschillen. De tocht van 1912 ademt de knusse ontspannen sfeer van een dagje uit. Als je onderweg een aantal oude bekenden tegenkomt, dan is er ruimschoots tijd voor een praatje. Een figuur die op bijna de hele tocht een pijp rookte en iemand die halverwege de tocht zijn hondje, dat hij als gezelschap had meegenomen, verloor, passen ook in dit beeld. En in Harlingen wordt even een prentbriefkaart naar huis gestuurd. De uitrusting was zowel wat de kleren als de schaatsen betreft eenvoudig. Jikke leende de fietsbroek van de mevrouw waarbij ze diende, en daar overheen ging een groen fluwelen rok, want in die tijd kon je als vrouw niet in een broek over straat en ook niet over het ijs gaan. En het bovenlichaam is afgeschermd met de hiervoor al genoemde witte trui. Verder droeg ze nog een groene muts en lage schoenen. Tegenwoordig is de kleding meer uitgekiend, sportiever zullen we maar zeggen. De Friese schaatsen zijn van het toneel verdwenen en hebben plaats moeten maken voor Noren. Deze waren ook al bij deze tocht in opkomst. De winnaar van 1912, Coen de Koning, reed er al op. De meeste elfstedentochtschaatsers hebben vandaag aan de dag wel een paar reserveschaatsen bij zich. Ik heb de indruk dat dat in die jaren vaak niet het geval was. Men vertrouwde op de kwaliteit van het materiaal dat men had, en dat vaak meer dan een mensenleven meeinging. Onderweg gebruikten Jikke en haar broer warme chocolademelk en snert. Verder studenten haver en stukjes harde worst. Tegenwoordig gebruiken veel wedstrijddrijders meer of minder wetenschappelijk uitgedokterde voedings-supplementen en energierijke drankjes. Maar de modale schaatser van nu die voor zijn plezier rijdt, zal deze meestal niet gebruiken en wat zijn natje en droogje betreft ongeveer het zelfde consumeren als de rijders van vroeger. Maar wat de kleren en de schaatsen betreft is er natuurlijk veel veranderd.

Eén ding is gelukkig al die jaren door blijven bestaan, namelijk de hele organisatie, die door vrijwilligers gerund wordt. En de commercie wordt buiten de deur gehouden. En zolang dat zo blijft, mogen we er ook op rekenen dat die oude elfstedentochtsfeer zal blijven bestaan.

Minne Iedes Nieuwhof.

De gouden medaille die werd aangeboden door de voorzitter aan Jikke Gaastra.

Spreekwoorden en Gezegden die aan de winter ontleend zijn (3)

In het eerste artikel (KD13), dat ging over spreekwoorden en gezegden die aan ijs ontleend zijn, gaf ik enkele voorbeelden die aangeven dat deze nog steeds "leven" in het huidige Nederlands. Een ander mooi voorbeeld hiervan kwam ik recentelijk tegen in een recensie van het boek *Het geheime leven van Prins Bernhard* van Philip Dröge. Dit wil ik u niet onthouden:

"Hij (= King Kong) sterft in 1946 onder bijzonder verdachte omstandigheden in een Nederlands ziekenhuis; zelfmoord volgens de overheid, moord volgens sommige auteurs en historici. Hier zie je goed hoe dun het ijs is waar Dröge op schaatst. Als hij geen bewijzen heeft probeert hij toch over het wak te zoeven".

Sommigen onder u zullen misschien denken, hoort dit wel thuis in een blad voor en van schaatsverzamelaars? Zelf zie ik schaatsen, ijs en winter als een drie-eenheid.

Maar nu naar de spreekwoorden ontleend aan de winter. Dat zijn er ontelbare, ik zal dus niet streven naar volledigheid, maar een keus maken uit die spreekwoorden die mij op de een of andere manier aanspreken. Toch is er wel iets van een rubricering in aan te brengen. Er zijn bijvoorbeeld spreekwoorden waarin verwezen wordt naar de onaangename kanten van de winter of de schadelijke gevolgen er van:

-Voor geen kwade winter te vrezen hebben. Je zit er warmpjes bij, je hebt genoeg geld.

-Een zachte winter, een vet kerkhof, Slappe winters maken vette kerkhoven. Zachte of slappe winters zijn dus ongezond. Een variant hiervan is: *Open winters, volle kerkhoven.*

-De winter achterhaalt wel den zomer. Na het goede, 't slechte. Een wat fatalistisch, typisch Hollands (?) gezegde of spreekt hier onze Calvinistische aard een woordje mee ?

Veel positiever klinkt al:

-Te winter bij het goede vier, Te zomer bij de wijn of bier. Bijzonder vind ik het gezegde waarin naar een specifieke (streng) winter verwezen wordt:

-Het is een winter als van 't jaar 40 (= 1740), toen de pap op 't vuur bevroor. Kennelijk heeft deze winter een zeer diepe indruk gemaakt en is deze lang in het collectieve geheugen van de mensen gebleven.

Veel voorkomende spreekwoorden zijn ook die waarin de winter voorgesteld wordt als een periode van schaarste en gebrek en waarin vaak het advies wordt gegeven om zich al in de zomer door arbeid of spaarzaamheid daarop voor te bereiden:

-Kalfje, spaart uw hooi, de winter is lang.

-Wie 's zomers vergaart, 's winters wel vaart

-Wilt'm in den Winter sorgen, gelijk 'm in den Somer doet

Veel souden te Peerde rijden, die nu gaan te voet

-Zuinig, zei besje, de klok slaat winter

-Den Winter en den Somer zijn niet even goet,

Den Somer sorgen moet, den Winter verteert het goed

Al deze gezegden hebben een moraliserende inslag en werden al gebruikt in de 16^e en de 17^e eeuw. In het verlengde hiervan kom je ook tegen:

-Hij is in de winter geboren en betekent dan: hij is een dief. Iets dergelijks betekent ook de uitdrukking die we nu nog gebruiken: *Pik in, 't is winter*. Kon je je in de winter meer permitteren?

Natuurlijk bestaan er ook een flink aantal gezegden die betrekking hebben op het weer en een meer neutrale betekenis hebben:

-Als de dagen lengen, de nachten strengen.

Grappige Vlaamse spreekwoorden zijn:

-De winter is van de muizen nog niet gegeten. De winter is nog niet voorbij.

-In de winter regent het overal, in de zomer waar God het wil.

Ook in de Franse taal is dit spreekwoord bekend en is het al aangetroffen in 1568:

-En Hiver partout pleut, en Été ou Dieu veut.

-De winter scheidt van de zomer zegt men als het in het begin van de lente voor 't eerst dondert.

-Als het regent in de winter, is het goed planten.

De tegenhanger van *Eén zwaluw maakt nog geen zomer* is *Eén bonte kraai maakt nog geen koude winter*.

Mooi Vlaams is: *Als 't oogste geschoren is, 't Winterke geboren is.*

Ook is er een aantal spreekwoorden waarvan de betekenis voor zichzelf spreekt, maar de winter- en schaatsliefhebbers aanspreekt:

-Boerenkool met glinsterend ijs, Is een lekkere winterspijs

-Het wintert fel, als 't eene wild het andere eet

-Hij is zo vlug als eene vlieg in de wintermaand

Twee mooie om mee te eindigen:

-Een oud man, die vrijt, is een winterbloem

-Des winters zwemmen en des zomers op het ijs. Hoe zit het met dit laatste spreekwoord? Is dit niet de omgekeerde wereld, denken wij met onze 21^e eeuwse logica. Of wordt dit de toekomst met de voortgaande klimaatverandering? Zeker weten doe ik het niet, maar waarschijnlijk wordt het gezegd van iemand die volkomen verkeerd bezig is. Graag lever ik mijn interpretatie in voor een betere. *Hierbij gooi ik dus de knuppel in het hoenderhok!*

Annie Broere

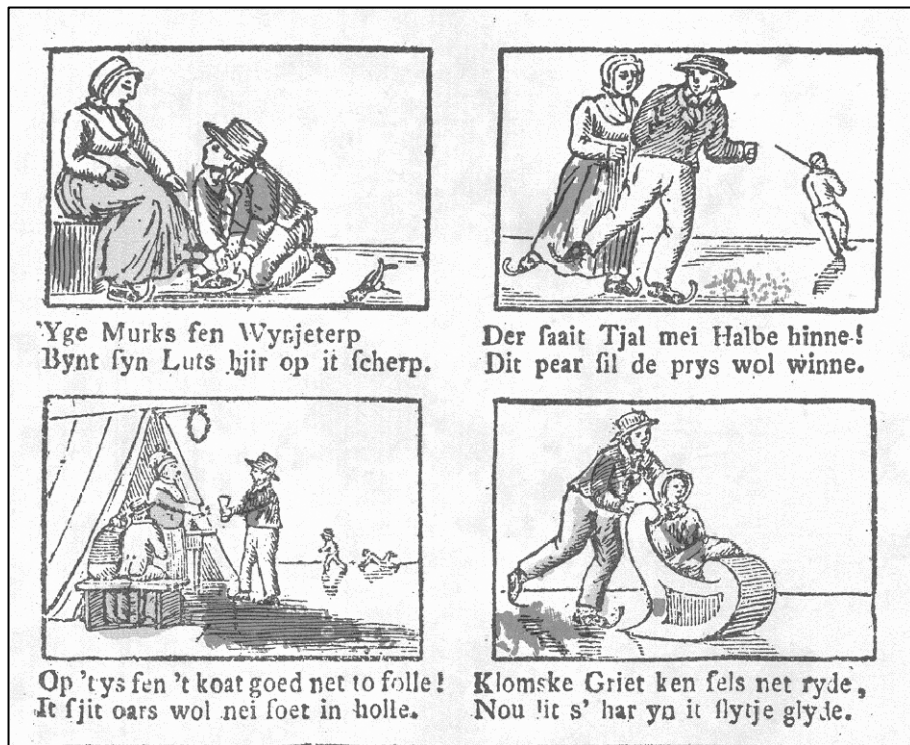
Kinderprenten met ijstaferelen

Bij antiquairs en antiquaars kun je nog wel eens interessante dingen, die met het schaatsgebeuren te maken hebben, tegenkomen. Heel vaak, en steeds vaker, valt het tegen, maar toch een enkele keer. Nu moet je bij mij niet . aankomen met schaatzen, want dat is een artikel waarvan ik niet zoveel verstand heb. Dat bleek bijvoorbeeld toen ik een tijdje geleden in het schaatsmuseum in Hindelopen was. Ik hoorde daar het deskundige betoog van enkele superdeskundigen aan, onder anderen van Gauke en ene Wiebe. Ik wou ook een duit in het zakje doen en merkte op dat ik de afgelopen donderdag op de markt op het Zaailand in Leeuwarden nog een paar leuke schaatzen aangeboden kreeg, die nog wel gemerkt waren ook. In de ijzers stond namelijk het merk Juweeltjes geslagen. Ik kreeg toen te horen dat dit soort schaatzen niet bepaald zeldzaam is, en een niet zo'n superieur merk vertegenwoordigen. Als je als verzamelaar gevraagd wordt je stempelkaart in te vullen voor Kouwe Drukke, en dan als topschaatsen schaatzen van dit merk opgeeft dan is de kans groot dat de stempelkaart door de redactie geweigerd wordt. Tenslotte streeft deze redactie ook een zeker niveau na. Ik af.

Mijn weg langs Friesland's handelaren in oude spullen heb ik die dag vervolgd. En toen werd mij toch wat aangeboden, waarvan ik het bestaan niet eens wist en waarvan ik dus ook nooit had kunnen dromen. De antiquair vroeg er normaal een flink bedrag voor, maar omdat ik het was kon er behoorlijk wat van de prijs af. De koop ging dus door. De aankoop betrof een zogenaamde centsprent met 28 plaatjes. Dit soort plaatjes zijn eenvoudige slordig gekleurde houtsneden. Onder elk plaatje staat een eenvoudig vaak vier- of tweeregelig rijmpje. Deze prenten werden vroeger aan kinderen gegeven en worden daarom ook wel kinderprenten genoemd. Op de prenten kunnen zeer verschillende onderwerpen behandeld worden. De mij aangeboden centsprent trok om twee redenen mijn aandacht. Op de plaatjes stonden namelijk allemaal ijstaferelen afgebeeld en verder waren de rijmpjes in het Fries.

Over zo'n vondst ga je natuurlijk met deze en gene praten. En het duurde niet lang of ik werd er door een sympathieke antiquaar in Utrecht op geattendeerd dat bij de Fryske Akademy in Leeuwarden in 1997 een boekwerkje verschenen

was over “De Fryske heilingen fan de Halbertsma’s”. Heilingen is het Friese woord voor centsprenten (wist ik voor die tijd ook niet). En daarin werd ook mijn aanwinst besproken. De prent werd al sinds het midden van de 18de eeuw uitgegeven bij de drukker De Lange in Deventer als No 39, toen nog wel met een rijmpje in het Nederlands. Maar omstreeks 1829 maakte één van de gebroeders Halbertsma, de bekendste Friese literatoren uit die eeuw, een Friese rijmtekst bij de plaatjes en werd de prent bekend onder de naam Yge Murks, naar de naam van de hoofdfiguur op het eerste plaatje.

Collage van vier plaatjes van de centsprent.

Interessant is dat in de Friese tekst allemaal bekende Friese schaatsers genoemd worden. Zo zullen bijvoorbeeld met Tjal en Halbe in het tweede rijmpje ongetwijfeld Tsjaltsje de Jong van IJlst en Halbe Huitema van De Hommerts bedoeld zijn. Dit paar won op 4 februari 1829 de hardrijderij in Harlingen. Zij wonnen toen elk een prijs van 15 Gouden Willems. Zonder jullie nu verder met verdere details te vermoeien, wil ik deze bijdrage besluiten met enkele plaatjes die uit deze serie overgenomen zijn.

O ja, nog dit. Nadat de roes, die over mij kwam bij het zien en de aankoop van de prentjes, opgetrokken was, ging ik mij toch wat kritischer tegenover mijn aankoop opstellen. Centsprenten waren vroeger goedkope prentjes, gedrukt op

goedkoop papier, die aan de kinderen werden gegeven. Deze sprongen daar niet zo voorzichtig mee om. Als ze deze mee naar school namen, dan werden ze opgevouwen en bijvoorbeeld in de houten schooltassen, die ze toen hadden, gedaan. Het is niet verwonderlijk dat de kwaliteit van de weinige prenten die ons nog resten, vaak niet al te best is. Mijn aankoop maakt daarop een uitzondering; de kwaliteit ervan is perfect. In het papier komt zelfs een prachtig watermerk met een eenhoorn voor. Ook de prijs was aan de erg lage kant. Zou met mijn aankoop het zelfde aan de hand zijn als met het valse tegeltableautje, dat in één van de vorige nummers besproken werd? Misschien wel. Ik heb de auteur van bovengenoemde studie nog benaderd, die het niet uitsloot dat we hier met een reprint te maken hebben. Tenslotte zijn de huidige reproductietechnieken zo geraffineerd, dat zelfs jullie scribent (bijna onvoorstelbaar) daar in kan trappen.

Laten we uit het voorgaande in ieder geval een lering trekken. Wanneer een object wordt aangeboden, waar je grote belangstelling naar uitgaat, maar dat zeldzaam is en daardoor duur, en het aangeboden object van uitzonderlijke kwaliteit is en de prijs aan de absurd lage kant is, laat het dan liggen! Slaap er in ieder geval een nachtje over, bespreek het met een kenner, en in 99 van de 100 gevallen zul je ervan afzien het te kopen. Want oud en zeldzaam gaan vaak niet samen met excellente kwaliteit en een lage prijs. Men zij dus gewaarschuwd! Je moet wel erg dom zijn als je er dan nog intrapt!

Een vraag die bij mij nog gerezen is, of er nog anderen zijn die zich eigenaar mogen noemen van deze centsprent. Dan hoor ik dat graag. Er schijnt ook nog een centsprent met arresleden te zijn. En verder komen soms ook nog prentjes met ijsstaferelen voor die onderdeel vormen van een algemenere centsprent.

Minne Iedes Nieuwhof

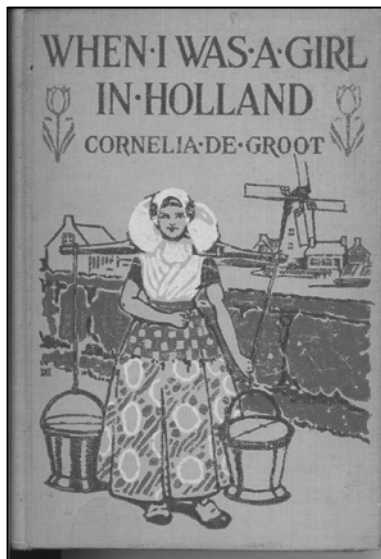
Vervolg: Reacties op het artikel “De Multiplexschaats kritisch bekeken”

Nico Pieterman vond het artikel erg interessant, hij hoopt dat het artikel de aanzet is om eens ruim aandacht te schenken aan “geheel-stalen-schaatsen”. Naar zijn idee zit er vaak meer vakwerk en inventiviteit aan dit soort schaatsen dan aan de bekende houten schaats. Nico komt waarschijnlijk net zoals ik uit de metaal. Juist omdat er zoveel verschillen zijn op te merken aan dit soort schaatsen, zal het moeilijk zijn om een keuze te maken. Maar het is een goed idee om b.v. een artikel te schrijven over de verschillende soorten kleminrichtingen bij metalen schaatsen.

Bart van de Peppel

Aflevering 8: "When I Was a Girl in Holland"

Is het jullie ook wel eens opgevallen, dat Nederlanders in den vreemde (emigranten dus) als ze terugblikken op hun kinder- en jeugdja- ren steevast het onderwerp ijs- en winterpret ter sprake brengen? Mensen komen nooit helemaal los van hun 'roots' en klaarblijkelijk maken ijs en schaatsen onder-deel uit van de geestelijke bagage die de Nederlander voor de rest van zijn leven meest. Lees sommige emigrantenverha-len in de boeiende bun- del *Het wrede paradijs* van Hylke Speerstra er maar op na.

Wij kennen diverse kinderboeken die je als bewijs voor onze stelling kunt opvoeren. Een heel aardig voorbeeld is *When I Was a Girl in Holland*. In dit boek (het verscheen in augus- tus 1917 in het Amerikaanse Boston) vertelt ene Cornelia de Groot over haar jeugd "in the province of Friesland, near the little village of

Deersum'. Heel herkenbaar – al zijn natuurlijk diverse zaken behoorlijk geda- teerd – beschrijft Cornelia haar leven op de boerderij; haar schooltijd; de vakan- ties (in die tijd maar twee weken!) in Sneek, Oldeboorn en het verre Joure; Sint- Maarten en Sinterklaas; de kermis, enzovoorts. Maar het hoofdstuk dat ons het meest intrigeert, heet *On skates*. Cornelia trof het in haar jeugd. Zo beleefde ze tussen haar twaalfde en haar vijftiende drie strenge winters op rij. In de eerste van dat trio kon je zelfs zestien weken schaatsen! Ze vertelt hoe ze op haar derde het schaatsen leerde achter de kinderstoel en hoe ze later met vrienden verre tochten maakte. Leuk is de beschrijving van een hardrijderij in het eigen dorp Deersum. 'They started at the beat of the drum'.

Ze legt uit dat er op de ijsbaan naast de hardrijdersbaan 'a much wider track' was, die ze de "bijbaan" noemden. Daar schaatste het publiek in het rond. Cor- nelia en haar vriendinnetjes togen ook op de schaats naar Leeuwarden waar ze getuige waren van een vrouwenrijderij met zo'n honderd deelnemsters op een gracht in de buurt van de Oldehove. Anecdotes, aardige voorvallen en ook een oud volksverhaal maken het geheel tot een lezenswaardig hoofdstuk, waarin Cornelia met veel genoeg terugdenkt aan schaatsepisoden uit haar leven.

"A Day on Skates"

Een ander voorbeeld is het kostelijke boekje *A Day on Skates* van Hilda van Stockum. Enkele Poolstercollega's showden die uit- gave al eens op een oktoberbijeenkomst. Die Hilda van Stockum werd in 1908 in Rot- terdam geboren. Rond 1924 trok ze naar Ierland waar ze een kunstacademie be- zocht. Daar trouwde ze met een Ameri- kaan, die al snel een baan aannam in de States. Hilda bleef nog een tijdje in Dublin. Om aan de kost te komen, begon ze een prentenboekje te maken. Eerst maakte ze de tekeningen, later schreef ze de tekst. Bijna vanzelfsprekend wijdde Hilda deze eerste boreling aan het schaatsenrijden. ('Nostalgia for my youth in Holland, and especially my experiences skating on the canals there, made me choose the subject.')

In Amerika, waar ze zich snel daarna bij haar man vestigde, vond ze een uitgever en *A Day on Skates* werd een regelrechte sensatie. Het boek werd onmiddellijk bekroond. Het zijn vooral de illustraties (zowel in kleur als zwart-wit) die hoog scoren, maar het verhaaltje is ook heel lezenswaardig. Hoofdpersonen zijn Evert en Afke die in het dorpje Elst wonen 'which lies in the Province of Fries- land' (sic!). Van Stockum verraadt haar afkomst niet als ze in haar tekst regel- matig Nederlandse woorden gebruikt, zoals 'doorloopers', 'baanveger', 'poffer- tjes' tot en met zelfs "Wat bliksem!". Ter gelegenheid van de 60^e verjaardag van dit boek verscheen in 1994 bij Bethlehem Books in Vancouver, Washington een herdruk met een kort voorwoord van de auteur. Die editie moet vast hier en daar nog wel te achterhalen zijn.

Niet zo lang geleden bemachtigden wij een ander door Hilda van Stockum ge- schreven en geïllustreerd boek. Eerlijk is eerlijk: het was vooral de fraaie schaatscover die ons enthousiast maakte voor *The Winged Watchman* (uitge- geven in 1962). Toch zet dat schaatstafereel je een klein beetje op het

verkeerde been. Eigenlijk is het vliegtuig dat op de voorkant ook te ontwaren is veel belangrijker. Het boek is namelijk vooral aan de Tweede Wereldoorlog gewijd.

Maar Hilda van Stockum staat nog een keer in de schaatsboekenkast en wel als illustrator van een van de talloze Hans Brinker-edities die in de loop der jaren in Amerika zijn verschenen. Eén van de charmes van het verzamelen van die Hans Brinker-boeken is de geweldige diversiteit in het illustratiemateriaal dat je tegenkomt. Soms staan die tekeningen heel ver af van de

Hollandse werkelijkheid. Bekijk alleen maar eens sommige schaatshoudingen of de schaatsen aan de voeten. Pak je echter het boek *Hans Brinker or The Silver Skates* dat in 1946 verscheen bij The World Publishing Company in Cleveland en New York, dan bemerk je snel dat de illustratrice van deze editie het schaatsgebeuren op de Hollandse vaarten en kanalen heel goed kende. Het kleuren- en zwartwit-prentwerk maken deze *Rainbow Classic* tot een van de betere!

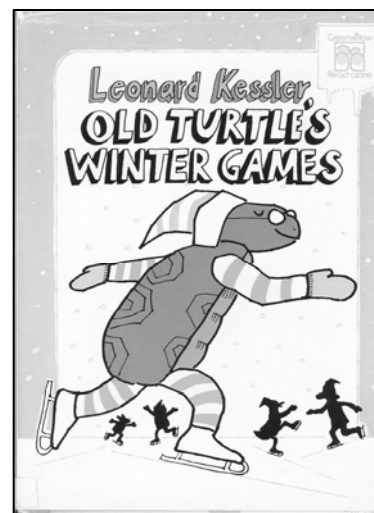
Peter Spier

Enkele jaren eerder verscheen bij Charles Scribner's Sons in New York een totaal andere Hans Brinker-editie, waarin je ook meteen de Nederlandse afkomst van de illustrator proeft. We hebben het dan over Peter Spier. Zoon van een bekende vader, want Jo Spier staat ook te boek als een kundig tekenaar. Die Peter Spier kwam in Amerika voor het eerst in aanraking met het boek *Hans Brinker* en ontdekte daar tot zijn verbazing dat het verhaal speelde in zijn vorige woonplaats Broek in Waterland. Peter Spier was dan ook bij uitstek geëigend om een Hans Brinker-versie van illustratiemateriaal te voorzien. Fraaie zwart-wit prentjes sieren sinds het jaar van uitgifte (1958) deze begerenswaardige Scribner-editie.

Schaatsende dieren

Tot slot nog even een zijpad in. We zijn er de laatste maanden achtergekomen dat de Poolsterfamilie af en toe het spoor volgt van deze rubriek. Naast enkele telefonische meldingen dat wij deze en gene op een idee hadden gebracht, zagen wij bijvoorbeeld recentelijk bij een bezoekje aan huize Broere een schaatsende koe in de boekenkast. De heer des huizes bekende volmondig dat hij in actie was gekomen na lezing van *Het Krabbelbaantje*.

Prima toch! Wij doen af en toe hetzelfde. Maar minstens zo leuk is om - na introductie van dit onderwerp in deze kolommen - nog meer schaatsende dieren op te sporen. Zo kochten we onlangs *Elephants on ice* van Anna DiVito (een uitgave uit 1991). Helemaal prachtig is *Old Turtle's winter games* van Leonard Kressler, want in de winterspelen die deze zeeschildpad organiseert, staan Fox en Chicken (de vos en het kuiken), Gull en Crow (de zeemeeuw en de kraai), Cat, Goose en Raccoon (de kat, de gans en de wasbeer), maar ook Duck, Frog en Rabbit (de eend, de kikker en de haas) op schaatsen. Omdat het hier om Amerikaanse kinderboeken gaat, moet het niemand verbazen dat al die dieren vooral bezig zijn met het rijden van figuren.

Maar een schaatsende gans kun je ook in een heuse Nederlandse entourage tegenkomen. We hebben het dan over twee boeken die een ereplaatsje hebben in onze collectie: *Katrina and Jan* uit 1923 en *The Skating Gander* uit 1927, beide van de schrijfster Alice Cooper Bailey. In het eerste boek, dat (voor een deel) speelt in Volendam, vindt Katrina haar 'Goosie Gander'. De titel verdraagt al dat die schaat-sende gans ook een prominente plaats inneemt in boek nummer twee. Het valt op dat de boeken afkomstig zijn van verschillende uitgeverijen terwijl ook twee verschillende illustratoren tekenden voor de kleurige prenten. Hoe de schrijfster Alice Cooper Bailey op het idee kwam deze boeken in Nederland te situeren, weten we niet. Bij enige nasporingen op internet ontdekten we dat

Alice opgroeide op Hawaï, een behoorlijk contrast met de omgeving waarin haar eerste beide boeken zich afspeelden. Ze strooit overigens - net als Hilda van Stockum - behoorlijk met Nederlandse termen in de tekst. Maar ja, misschien is het wel net als met Mary Mapes Dodge. Die schreef haar beroemde *Hans Brinker* dat druipet van de kennis van Nederland en ook van Nederlandse woorden, terwijl ze op dat moment nog nooit één stap in dat land had gezet.

Aly en Hedman Bijlsma

Boek en zopie

100 Jaar IJSCLUB VOORUITGANG Bleskensgraaf - J. Boele, A. Bot, M. Brandwijk, G. van Ommen-Bakker

Tekening van Marije Verhaar uit het boek 100 Jaar IJSCLUB VOORUITGANG Bleskensgraaf

Voor de samenstellers van het jubileumboek restte dus nog slechts een duik in het archief van de Schoonhovensche Courant om een goed beeld te kunnen schetsen van de honderdjarige ijsvereniging.

Het boekje is thematisch van opzet en behandelt op uitgebreide wijze de historie van de schaatssport in Bleskensgraaf, waarbij de bekende Molentochten aanvankelijk de Rondritten georganiseerd door de IJSBOND ALBLASSER-WAARD een belangrijke plaats innemen. Naast de vele oude foto's is het boekje prachtig geïllustreerd met tekeningen van Marije Verhaar.

Het jubileumboek is voor 18,25 Euro (inclusief portokosten) te bestellen bij Antiquariaat-Uitgeverij 'Blassekijn', Kerkstraat 23, 2971 AK Bleskensgraaf. Telefonisch is Blassekijn te bereiken onder nummer 0184 693464 (winkel) of 0184 691447 (privé). Hopelijk kost het u minder moeite dan mij om het boekje in uw bezit te krijgen.

Nog zo'n vergeten uitgave -nog wel in twee delen- is de geschiedschrijving van de in de 1988 wegens een gebrek aan bestuursleden opgeheven IJSclub 's Graveland. In 1997 beschreef de heer Wumkes in het periodiek van de Historische kring 'IN DE GLORIOSA' de historie van de, in de volksmond ook wel 'feest-vereniging' genoemde, ijsclub. De verhalen over IJSclub 's Graveland beslaan slechts een klein gedeelte van het periodiek. Uw bestelling -slechts geadviseerd voor de verzamelaars van jubileumboeken- kunt u richten aan de Historische kring 'In de Gloriosa'.

Het secretariaat is gevestigd op de Kerklaan 89, 1241 CL te Kortenhoef. Voor een bedrag van 3,86 Euro krijgt u de periodieken toegezonden.

De kunst van het schaatsen slijpen - A. Odding en K. Doornbos

Naast een korte beschrijving van de historie van het schaatsen is deze uitgave geheel gewijd aan het schaatsen slijpen en het onderhouden van schaatsen. Voor mij als leek -mijn schaatsen worden altijd geslepen bij de specialist in Haastrecht- is 'De kunst van het schaatsen slijpen' slechts leuk om even door te lezen. Wellicht dat de slijpers onder u nog het een en ander kunnen opsteken uit het uit kopieën bestaande boekwerkje. De publicatie is te bestellen bij Doornbos Schaatsen, Bloemersmastraat 22, 9822 AC Niekerk. Het telefoonnummer is 0594 502282.

Uw e-mail zendt u aan doornbosschaatsen@planet.nl

IJlst stad van schaatsenmakers - Edsko Hekman

In 'IJlst stad van schaatsenmakers' beschrijft auteur Edsko Hekman de geschiedenis van de IJlster schaatsenmakerij en van de meer dan twintig schaatzenmakers die IJlst heeft gekend.

Een belangrijk deel van het boek beslaat de geschiedenis van de firma Nooitgedagt, die begint bij de grondlegger Jan Jaris Nooitgedagt. Met name dit hoofdstuk is prachtig geïllustreerd met unieke foto's en veel leuke en informatieve anekdotes.

Hekman heeft voor zijn boek kunnen putten uit een breed scala van boeken die al eerder zijn gewijd aan de schaatsenmakerij. Desondanks is hij erin geslaagd om met nieuwe en aanvullende informatie op het al eerder beschrevene te komen. 'IJlst stad van schaatsenmakers' is dan ook een aanrader voor iedere schaatsverzamelaar.

Het boekje is te bestellen bij boekhandel J. Visser, Galamagracht 9 te IJlst. Het telefoonnummer is 0515 531318. 'IJlst, stad van schaatsenmakers' kost, exclusief porto, 10 Euro. Bij het boekje ontvangt u een herdruk van een Nooitgedagt-affiche op A2-formaat.

Naar alle waarschijnlijkheid zal Edsko Hekman zelf aanwezig zijn op de oktoberbijeenkomst op 5 oktober, u kunt het boekje dan ook bij hem kopen.

Voor diegenen die na het lezen van 'IJlst stad van schaatsenmakers' nieuwsgierig zijn geworden naar de roots van de IJlster schaatsenmakerij is in het boek een nostalgische IJlster schaatsen-makerswandeling in het boek opgenomen. Veel wandelplezier!

Tom Streng

Voor onze Kinderen. II.

Schaatsenrijderscostuum voor jongens van 6—7 jaar.

Dit pakje van donkerblauw laken bestaat uit een rechte broek en een korte jas. Het kraagje der jas heeft in de hoeken een rechthoekig vakje van lichtblauw laken met goudgalon. Ook de mouwen zijn met 3 rijen goudgalon, de rechter bovendien met een geborduurde kroon van kantillegoud en roode zijde versierd. Met 2 rijen knopen wordt de jas gesloten.

Voor de broek knipt men voor de voor- en achterzijde van ieder 2 stukken. Met een ceintuur werkt men den bovenrand der broek af. Knoopjes garneeren de pijpen.

De jas bestaat uit de met een overslag en een revers aangeknipte voorpanden, den rug zonder naad in het midden, de uit

onder- en bovenblad samengestelde mouwen benevens het liggende kraagje. De voorpanden hebben ieder een zakje. Tegen de voorpanden worden en voor de sluiting en voor de bekleeding der revers belegsels aangebracht, met een laagje linnen er tusschen gevoegd. Ook het kraagje voorziet men van een laagje linnen.

Noodig: 1.80 M. laken van 1.10 M. breed.

In de moderubriek van het weekblad "Tijd in Beeld", begin twintigste eeuw, besteedde men al aandacht aan schaatskleding voor kinderen.

Redactie

Kouwe Drukke is een uitgave van de Stichting "De Poolster", verzamelkring van schaatzen en winterse objecten, en verschijnt driemaal per jaar. Abonnement € 20 per jaar, inclusief verzendkosten en de kosten van de jaarlijkse bijeenkomsten.

Misdrukken, bezorgfouten of iets dergelijks a.u.b. zo snel mogelijk doorbellen naar:

Bart van de Peppel, tel. 0318 416489

Redactieadres.

Bart van de Peppel
Marijkelaan 7
6721 GN Bennekom
e mail b.w.vd.peppel@hccnet.nl.

Leden redactie

Annie Broere (hoofdredacteur)	tel. 0316 223081 e-mail: acbroere@hetnet.nl
Tom Streng (coördinator, redacteur)	tel. 0348 563100 e-mail: tom.streng@planet.nl
Minne Nieuwhof (redacteur)	tel. 0318 420327 e-mail M.Nieuwhof@hetnet.nl
Bart v. d. Peppel (beeldredactie, fotografie)	tel. 0318 416489 e-mail: b.w.vd.peppel@hccnet.nl

Opmaak en druk

Bart van de Peppel tel. 0318 416489 e-mail: b.w.vd.peppel@hccnet.nl

Leden bestuur Stichting "De Poolster"

Matthy van Klaveren (voorzitter)	tel. 0251 241492 e-mail: Matthy.Klaveren@wanadoo.nl
Huub Snoep (secretaris)	tel. 023 5613848 e-mail: sndoos@xs4all.nl
Bart van de Peppel (penningmeester)	tel. 0318 416489 e-mail: b.w.vd.peppel@hccnet.nl
Wiebe Blauw (lid)	tel. 071 5283320 e-mail w.blauw@planet.nl

Ledenadministratie:

B.W. van de Peppel, Marijkelaan 7, 6721 GN Bennekom. Tel. 0318 416489

Abonnement

Verzamelaars of geïnteresseerden die zich willen aansluiten worden verzocht € 20 over te maken op gironummer **7753528**

t.n.v. **B.W. v. d. Peppel -INZ Poolster**
Marijkelaan 7
6721 GN Bennekom

Vermeld vooral – INZ Poolster – achter B.W. v. d. Peppel! Ook bij de mededelingen vermelden waarvoor het geld wordt gestort.

Kopij

Voor het decembernummer van "Kouwe Drukke" moet de kopij

Uiterlijk vrijdag 15 november 2002

binnen zijn op bovengenoemd redactie-adres. Handgeschreven, getypt, maar bij voorkeur op diskette of e-mail (e-mail: b.w.vd.peppel@hccnet.nl). Kleine berichtjes kunnen ook worden doorgebeld, maar a.u.b. niet op het allerlaatste moment.

De inhoud van artikelen in *Kouwe Drukke* mag zonder schriftelijke toestemming van de auteurs niet worden gebruikt voor andere publicaties.